

4538

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౨౭	{	బహుధాస్యనామసంవత్సరము.	{	సంచిక ౩
27		శ్రావణభాద్రపదమాసములు.		3



కాకినాడ :

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుచే బహుత్కారాలయమునఁ
బ్రకటింపబడినది.

చందా, పోస్టువ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు ౩-౦-౦.

విడిసంచిక, రు. ౦-౮-౦.

1938 ఆగష్టు, సెప్టెంబరు.

విషయ సూచిక.

- | | |
|--|---------|
| 1. పాఠకులకు మనవి. | ౧౦౯ |
| 2. సందేహము. | ౧౧౦-౧౧౩ |
| క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు. | |
| 3. వ్యావహారికాంధుల యసంగతప్రసంగము. | ౧౧౪-౧౧౬ |
| కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు. | |
| 4. ఆంధ్రవాఙ్మయముననుసరించి వ్యాకర్తవ్యములేనా. | ౧౧౭-౧౨౦ |
| రామదుగుల వేంకటసుబ్బారావుగారు. | |
| 5. సుమతీశతకపద్యములు. | ౧౨౧-౧౨౮ |
| 6. వ్యాకరణశాస్త్రప్రశంస. | ౧౨౯-౧౩౭ |
| మల్లాది సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు. | |
| 7. తిక్కన-భారతరచన. | ౧౩౮-౧౪౧ |
| పినుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు. | |
| 8. గ్రంథసీమకారము. | ౧౪౬-౧౪౮ |
| 9. లక్షణసారసంగ్రహము. | 81-88 |
| చిత్రకవి పెద్దస. | |
| 10. లౌకికవ్యాయవివరణము. | 49-64 |
| మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు. | |



శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము. ౨౭ } బహుధాన్యసంవత్సరము. { సంచిక ౩
త్రావణభౌద్రవదమాసములు.

పాఠకులకు మనవి.

ఇప్పటికి బహుధాన్యసంవత్సరము (౨౭ వ సంపుటము)లో మూడు సంచికలు వెలువడినవి. చందాదారులు తాము పంపవలసిన చందాలను బంపి వరిషత్తునకుఁ దోడ్పడుదు రని విశ్వసించుచున్నాము. పత్రికా ముద్రణమునకు వలయు కాగితము సకాలములో దొరకకపోవుటచే నీ సంచికలను ముద్రించుటలో నాలస్యమగుచున్నది. అట్టి యాలస్య మేమియును లేక ముందుసంచికలు ప్రకటింపఁబడును.

కార్యదర్శులు.

సందేహము.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు, కాకినాడ.

ఈనడుమ నన్నయభట్టారకవిలాసములో సభ్యసమావేశ మైనది. అందులో భారతము మొదటి మూడు కర్వములును దీక్షగాఁ జరుపుట సభ్యులకొక్క యుత్సాహకార్యము గావున నాదికర్వమును బఠించుచుండిరి. ఈసభ్యుల నియమములు మున్నగునవి వలువురు జనవాణి మొదలగు పత్రికలలోఁ జరివియే యుండును. వలువురు వలుతావులఁ జరుపుచున్న సందర్భములో దీక్షగాఁ జరుపుచుండుటచే సందేహములు కొన్నికొన్ని గలుగుచువచ్చివి. వాని నాసభలో నందఱు నొక్కచోఁ జేరి చర్చించిరి. దాని సారాంశ మీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

“సీ. తాలాభ మగువిల్లు దాల్చి విరోధుల

నెగుచుచు నున్నవాఁ డింద్రతనయుఁ

డాతని కెలన మహావృక్షహస్తుడై

యున్నవీరుండు వృకోదరుఁడు

యంత్రంబు నరుఁ డేసినకప్పుడు వోయిన

యాగౌరవర్థుండు యమలేనూజుఁ

డాతనితోడన యరిగిన యిరువురుఁ

గవలవా రర్చిత్రకాశతేజ

లనిన లక్ష్మయిట నగ్నిదాహంబున

నెట్లు బ్రదికి రొక్కొ యిస్తుహాత్తు

లెట్టి పుణ్యదినమొ యేవురఁజూచితి

మనుచు సంతసితై హలధరుఁడు.”

7 ఆ. 195 వ.

అనుచాని నొక రత్నకానిరి.

“వ. అయ్యవసరంబున ధర్మనందనుండు నకులసహదేవానుగమ్యమానుండు నిజనివాసంబునకుం జనియె నిట ధృష్టద్యుమ్ను సహితం డయి యజ్ఞసేనుండు మహాసేనతో నస్తునునకు సహాయుం డయి నిలిచె.”

అని యొకరు చదివి (7ఆ.187) చూపిరి.

చ. అని మొన నట్లు దాకినమహారథులకా ధృతరాష్ట్రరాజను
దనుల బలాఘ్యులన్ దళితదర్బులఁ జేసినవారు ధర్మనం
దనయము లుగ్రపీరు లని తద్విధమూతయు నేప్పడఁగఁ జె
ప్పినవిని కౌరవక్రభుండు పెల్లుటి తద్దయు దుఃఖతాత్ముడై. ఆ. 8. 11.
అనుపద్య మింకొక్కరు గనఁబడితిరి.

సాధారణముగా నీవిలాససభ్యులు కవిత్రయమువారి భారతము
లోని పదములు ప్రయోగములు సర్థములు నిట్టి వానినే గణించువారు
గాని కథలలోని పూర్వావరసందర్భాసందర్భములను విచారించువారు
కారు. కాని యానాఁడు గొంత చర్చ జరిపిరి.

యంత్రంబు నరుఁ డేసినవృద్ధు ధర్మతనయుఁడు నకులసహదేవాను
గమ్యమానుడై నిజనివాసంబునకుఁ జరియెగదా “ధృతరాష్ట్రరాజనం
దనులను బలాఘ్యులను దళితదర్బులను జేసినవారు ధర్మనందనయము
లెట్లయిరి. నాలుగైదు ముద్రణములలోని భారతపాఠములందీసి చదివిరి.
అన్నియు నిట్లే యున్నవి. కాని చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రిగారును
దండిగుంట సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారును—టీకాతాత్పర్యములతోఁ
బ్రచురించిన యాదిపర్వములోమాత్రమొక్కొంత చర్చించిరి:—8వ యా
శ్వాసము 11వ పద్యము తాత్పర్యములో “ధర్మరాజు నకులసహదేవుల
తోఁగూడ యుద్ధమునకు ముందే నివాసమునకుఁ బోయినట్లు సప్తమా
శ్వాసము 187 వచనమునందుఁ జెప్పఁబడినది. ఇట నేతత్పద్యార్థము
దానికి విరుద్ధముగాఁ గనఁబడుచున్నది. కావున అట నివాసం బనఁగా
స్వయంవరస్థానమున వారు పూర్వ మాండిన స్థల మని యర్థము చెప్పి
విరోధపరిహారము చేయవలెను. మత్స్యయంత్రము తెగ నేసినవృద్ధు కలి
గిన సంతోషమునఁ దమతమస్థలముల విడిచి పోయి యుండి మరల నా
చోటికి వచ్చియుండవచ్చును. యుద్ధప్రసంగంబున ధర్మరాజు నకులసహదే
వులు యుద్ధముచేసినట్లు వర్ణింపకుండుట సంక్షేపార్థమై యుండవచ్చును”
అని లిఖించిరి. ఇది సభ్యులకు రుచింపలేదు.

సంస్కృతములో నేమున్నదో యని చూడఁబోయిరి. మీఁద నట్లు వ్రాసినవారు మూలము చూడకుండఁగనే తమ యభిప్రాయము నిచ్చి యుండు రని తలంచిరి. శ్రీవావిళ్లవారు నూతనముగా నచ్చువేయించిన దక్షిణదేశపాఠప్రతినిజూచిరి. స్వయంవరవర్షములో ౧౮౩ వ అధ్యాయ ముకడ ౫౦-౫౧ శ్లోకములలో—

“తం పృథ్వా నూదాయ రిపువ్రమాధీ దణ్డేవ దణ్డం పితృరాజ ఉగ్రమ్
తస్మా నమీషే పురుషర్షభస్య పార్థస్య పార్థః పృథుదీర్ఘ బాహుః
తదస్తరే ధర్మరతోఽపిగత్వా విజ్ఞాయ కున్తిం కుశలీం క్షణేన

ఆగమ్య తస్మా నహసోదరాభ్యాం పురుషర్ష భాభ్యాం పురుషవ్రవీః”
అని యున్నది.

పూనాలో భండార్కరుసంఘమువారు సుక్తంకరుమహావంశితుని సాయమునఁ బ్రకటించిన యుత్తరదేశపాఠ భారతములోఁ జూడఁగా ద్రౌ పదీస్వయంవరవర్షములో ననేక భేదములు కనఁబడినవి.

౧౭౯ అధ్యాయము ౧౨ శ్లోకము.

“తస్మిన్తు శబ్దే మహాత్మివ్రవ్రత్తే యుధిష్ఠిరో ధర్మభృతాం వరివృః

ఆవాస మేవో పజగామ శీఘ్రం సార్థం యమాభ్యాం పురుషోత్త మాభ్యామ్”- అని యున్నది.

శ్రీవావిళ్లవారిప్రతిలో ‘విజ్ఞాయ కున్తిం కుశలీం క్షణేన ఆగమ్య’ అన్నమాటలు పూనాగ్రంథములో నధోజ్ఞాపికలోఁ గూడఁ గనఁబడవు. పూనాప్రతిలో ధర్మరాజు మరలవచ్చినట్లు లేదు. తెనుఁగర్థము వ్రాసిన వారు చెప్పినట్లు “స్వయంవరసాసమున వారు పూర్వముండిన స్థల మని యర్థము చెప్పకొనుటకు వీలుకనఁబడదు. తల్లియొద్దికే వెళ్లి నట్లు తలంప వలయును.

“అట్టి యవసరంబునఁ దల్లియొద్దకు ధర్మరాజును గవలవారును మున్నవచ్చియున్నఁ దదనంతరంబ భీమార్జునులు ద్రౌపదీసహితృలై చను దెంచి” అని 7 వ ఆ. 210 వచనము నన్నయభట్టారకుని దొకటి పిడుగు లాగునఁ గనఁబడుచున్నది. దీనిగతి యేమి !

నన్నయభట్టారకవిలాసమువారు వారిబుద్ధికిఁ దోచినట్లు చర్చించుకొని, కథ యేమై పోయినను సరియేగాని నన్నయభట్టగారు వ్రాసిన భారతములోఁ బ్రస్తాభాగమున నేమైన వాక్యములు వద్యములు నిటీవలఁబ్రతులు వ్రాసికొనినవారి ప్రమాదమున లోపించినవేమో యనికొనిరి. కొందఱు చెప్పువట్లు ఆనుశాసనికవర్ణము ప్రక్షిప్తమే కానిండు, కొందఱుకట్లు సాతి చెప్పినదగ్గఱనుండియే భారతమూలముకానిండు మాకిచ్చుదిలేదు, నన్నయభట్టారకుని వాక్యములు లోపించిన మాత్రము సహించి యూరకుండ లేమని వారు చెప్పుదురు

‘మాత్రాలాభో పుత్రలాభః’ అన్నట్లు నన్నయభట్టారకుని ప్రతియొక్కపదమును బుగారమువలెఁ జూచుకొందురు.

ఇపుడిప్పుడు పలువురు భారతకావ్యములలో “అయ్యెడమని” “సీపు విదవదిగుము” “కానతఁక” మొదలగునవి మాపుస్తకములో నిట్లున్నవి, మాపుస్తకములో నిట్లున్న వని తెల్పుచున్నారు. అట్లే యేమహాత్ములప్రతిలోనైన సీలోపములు సవరింపఁబడినవేమో తెలిసికొందమని యుబలాటనచుచున్నారు. విజ్ఞులీవిషయమును జచ్చింది తెల్పుఁబ్రార్థించుచున్నారు.

నన్నయభట్టారకుని వాక్యములు కాలగర్భములో నడఁగి పోయినవేమో యచభయముచేతనే గాని మూలభారతసందర్భాసందర్భములను దెగఁపటకుఁ గాని పండితులను బరీక్షించుటకుఁ గాని యీసందేహములను దీర్పుఁ డని కోరుట లేదని భాషాభిమాను లూహింతురుగాక.



వ్యావహారికాంధులయస్సంగత ప్రసంగములు.

(గ్రాంథికాంధ్రము మృత మైనదా?)

విమర్శకాగ్రేసరాది బిరుదాంకితు లగు

— బ్రహ్మశ్రీ కాశీధట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు, కాకినాడ —

శ్రీమంతం బగు భరతఖండంబున సంస్కృతం బాద్యం బై, యనంతం బై, యఖండం బై, యద్యుతం బై వెలుంగుచుండఁ దత్సంస్కృత భాష యండగాఁ గలిగి యాంధ్రభాష యభివృద్ధినొంది శోభించుచున్న యది. అది బహువిశేషములు గలిగి విరాజిల్లుచున్నది ఇప్పుడు వ్యావహారికాంధుల మనిషేఁగొనిన యొకనూతనసంఘమువారు బయలుపెడలి గ్రాంథికాంధ్రమునుగూర్చి విచిత్రప్రసంగములు గావించుచున్నారు. సత్యము తేలఁ గలందులకై దానిని గూర్చి ముచ్చటించుకొందము.

“వినఁదగు నెవ్వరు చెప్పిన

వినింతనె వేగవడక వివరింపఁదగున్

కని కల్ల నిజము దెలిసిన

మనుజుఁడె పో నీతివరుఁడు మహిలో సుమతీ ”

అని ప్రాజ్ఞులు చెప్పుదురు.

ఆంధ్రము గ్రాంథికాంధ్ర మనియు, వ్యావహారికాంధ్ర మనియు, రెండువిధము లనియు, వానిలో గ్రాంథికాంధ్రము మృత మైపోయినదని వ్రాయుటకును, నుపన్యసించుటకును వ్యావహారికాంధులలోఁ బ్రథమగణ్యులగు రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తివంతులుగారు సాహసించుచున్నారు. కాని యెప్పుడు మృత మైనదో యెచ్చటను జెప్పులేదు. అసలీ గ్రాంథికాంధ్ర మెప్పుడు జనన మొందినదో తెలుపలేదు. కాన ముందుగా సాధ్యమైనంతవఱకు దానిఁ గనుఁగొందము.

గ్రాంథికాంధ్రముయొక్క పుట్టుకను గూర్చి “దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స” యని నుడివియున్న కృష్ణదేవరాయలవారికి సమీపకాలమం దున్న రామరాజభూషణునిచే దనవసుచరిత్ర యం దిట్లు తెల్పఁ బడియున్నది.

మ. మహి ము న్వాగనుశాసనంపు నృజయింపు గుండలీంద్రుండు త
 స్తహసీయస్థితిమూల మై నిలువ శ్రీనాథుడు ప్రోవ స్తహా
 మహా లై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయుండు నొప్పువాటిందు నీ
 బహుశాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమునఁ దత్త్వాగల్భ్య మూహించెదన్.

దీనిని బట్టి నన్నయభట్టారకునినాఁ డిది సూధవ మైనట్లుగాఁ దేలుచున్నది. మఱియు మిక్కిలి పురాతనకవియే యగు నన్నిచోళమహారాజుకూడ దీనిసంధవమును గూర్చి కుమారసంధవములొ నిట్లు వ్రాసెను.

“మును మార్గకవిత లోకం
 బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెలుం
 గును నిల్పి రాంధ్రవిషయం
 బునఁ జనఁ జాళుక్యరాజు ము న్నగుపలువున్.”

దీనిని బట్టి చూచిన రాజరాజనరేంద్రునికాలమున—అనఁగా నన్నయభట్టకాలముననే గ్రంథరచన ప్రారంభ మైన దని తేలుచున్నది. ఇట్లాంధ్రము జన్మించినకాలము మనకు బోధపడుచున్నది. ఇక నెప్పుడు మృతి పొందినదో తెలియదు. రామమూర్తిమతులుగారును నది తెల్పలేదు. మనసారస్వతముం గన వసిమృతినొందినట్లే కాన్పింపదు. నన్నయనాఁడు బయలువెడలి యది బహునిధశాఖల విరాజిల్లునుఁ గ్రమక్రమముగాఁ జెరుఁగుచున్నది. నాటిరుంకిము బహుపురాణములు, నితిహాసములు, బ్రబంధములు, వచనములు, గానములు, వచనకావ్యములు, ద్విపద కావ్యములు, యక్షగానంబులు, దండకములు, గళికోత్పలికలు, శతకములు, నష్టకములు, నీమున్నగునవి బహునిపులముగా బయలువెడలుచున్నవి. శ్రీ రామమూర్తిమతులుగారు తాము బయలువేడితరువాత గ్రాంథికభాష మృతిపొంది తీరవలయు నని దృఢసంగల్పము చేసిగని నిద్రపోయి

యానిద్రలో వచ్చినకలలో గ్రాంథికాంధ్రము మృతినబొంది పోయినట్లు పెద్దస్వప్నముఁ గాంచి గేమో! అట్లు చెప్పటకును వలకాదు. ఏమన వీరితరువాతఁ గూడఁ గళాప్రపూర్ణత్యాది బిరుదాంకితులగు బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి శ్రీకృష్ణభారతము, వావిలికొలను సుబ్బారావుగారియొక్కయు బ్ర. శ్రీ. జనమంది శేషాద్రిశర్మగారియొక్కయు శ్రీమద్రామాయణములు, నింకనువందలకొలది నూతనగ్రంథములును, అసంతసంతుల రామలింగస్వామిగారి శుకపక్షము, శ్రీ జయంతి రామయ్యకృతులు గారి ఉత్తరరామచరిత్రము, మాసోదరుడగు సాహిత్యవిశారదసుబ్బయ్య శాస్త్రియొక్క సాహిత్యశ్రవణ మఱియు నిట్టిగ్రంథరాజము లనేములును బయలుదేలుట మనరామమూర్తికృతులుగారిమనస్సునకు వెంటు గారున్నను గ్రాంథికాంధ్రము మృతిపొందిన దని వ్రాయుట లోకమును మోసపుచ్చుటకై వ్రాసినమోసపువ్రాత యని స్పష్టపరచుచున్నది.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ జయపుర మహారాజావారులు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠికాపుర మహారాజావారులు మఱియు శ్రీమంతు లగుకులపురు సస్థానాధికారులును బండితప్రకాండలును దీని సభివృద్ధిగావింప విశేషప్రయత్నములు చేశమునం దంతటను గావించుచుండ దీక్షికి జ్యోతి కలుగు తెలు? వెట్టి సంకల్పములు తమమనస్సులోఁ దాము పెట్టుకొని తమలోఁ దాము సుత సింహు చున్నారు మనరావు సాహేబు గిడుగు రామమూర్తికృతులుగారు.

అరవము, తెలుఁగు, కన్నడము, మళయాళము మున్నగునవి సోదరదేశభాషలై యుండఁగా నందులో నొక్కతెలుంగునకుమాత్ర మీశాఖము కలుగనేల?

ఇది యంతయు మన శ్రీ రామమూర్తికృతులుగారియొక్కయు వారిశిష్యులయొక్కయు గారడి కాని వేఱు కాదు. ఇరుల కెవరును జూరక బనిలేదు. రామమూర్తికృతులుగారిశిష్యులు కొందఱు గ్రాంథికాంధ్రము మృత మాయె ననుసంగతి కల్ల గాని నిజము కా దని చాటుచున్నారు.

సత్యమేవ జయతి—నానృతమ్

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు వ్యక్తిత్వము లేదా ?

(2)

— రామడు గుల వేంకటసుబ్బారావుగారు, విజయవరము. —

కదమధ్యయతులు నన్నయభాగమున లే వనిరి. చూడుండు:—

“సాత్యవ తేయవిష్ణుపదసంభవమై విబుధేశ్వరాధీశం
గత్యుకశోభితంబయి జగద్విదితం బగుభారతీయభా
రత్యమరావగౌఘము నిరంతరసంతతపుణ్యసావను

న్నత్యభివృద్ధిసేయు వినినం గొనియాడిన నెల్లవాణికిన్.”

ఇట్లు కదమధ్యయతులు నన్నయభాగమునందుఁ బెక్కు లగవడు చుండ లే వని కల్లుట యనాలోచితమని చెప్పవలసియున్నది. సంస్కృతమునఁ బదమధ్యయతి వేసినచో నది యొకచోషముగాఁ బరిగణింతురు, కాని, తెలుఁగున నది శోభాదాయక ముకరు.

ఆంధ్రభాషకు భాషాశాస్త్రసంప్రదాయము నెఱుంగక, వ్యక్తిత్వవిమర్శ చేయఁబూనట నాఁగలిలేక వ్యవసాయము చేయుటవంటిదే. వాఁయక న్యాసములో గ్రుక్క త్రిప్పకొనకుండఁ గావ్యములేమి, నాటకములు, ఆలంకారములు, ఛందస్సులు, గిందస్సులు, సమాసములు, కదములు, తుదకు “పుల్ పాపులు” గూడ వచ్చి చేరిన వనుచున్నారు. కదములు చేరిన సమాసములు చేరిన వనుటేల ! వాఙ్మయములో ననేక గ్రంథములు తెనిగింపఁబడినవృద్ధిని యుచుకొన నవసరములేదు. సమస్తము నందొడియే వచ్చినచో, జుగురుగేలు, జుంటిమోవి, యనువానిమాటేమందురు? “సంస్కృతలక్షణము దొడరని సమాసములు గల” వను సూరిగారి పంక్తులు శ్రీవారు చూడలేదనుటెట్లు? ఆసంప్రదాయము లన్నియు వచ్చినఁ దెలుఁగులోఁ బ్రత్యమరహితముగా విశేష విశేషభావము చూపించగలరా? “రామాయ రామభద్రాయ” అను నట్లు తెలుఁగులో రామనికొఱకు రామభద్రునికొఱకు నమస్తార ముచుట

విరసముగా నుండును. ఇట్లే యనేకములు భాషాశాస్త్రజ్ఞులకుఁ దెల్లమగుచుండును.

నన్నయకాలమునాటికి శుద్ధదేశీయపదములు 4 వేలకుఁ బైఁగా నున్నట్లు కవిత్వవేదిగారు వ్రాసియున్నారు. కనుక నాపదములతో దేశీయభాషలోఁ గావ్యము నులుపు గా రచింపవచ్చును. కాని నన్నయములు దేశీయభాషలోఁ గావ్యములను రచింపక తత్సమపదములతో రచించుటకుఁ గారణ మేమను సంశయము పొడచువచ్చును. ఆకాలమున సంస్కృతభాష చాల విరివిగాఁ బ్రచారములో నున్నది. వండితాదరణలో నున్నది. కాన, వండితాదరణమును, మెక్కుచు బొందవలె ననునుద్దేశముతోను, దనసంస్కృతభాషాపాండిత్య ప్రకటనార్థమును, నన్నయ తత్సమపదముల నెక్కుడుగా భారతభాగములో వాడియున్నాఁడు, కాని, యాంధ్రభాషలో దేశీయపదములు తగినన్ని దొరకకను దేశీయభాషలోఁ దాను గావ్యరచన చేయుట కసమర్థుఁడు నై తత్సమపదములను వాడి యుండలేడు. కావున నన్నయకాలమున కుండు నాంధ్రభాషలోని యవ్యవేశ్యపదములు తీసివేసినను, దేశికావ్యము రచించుటకుఁ దగినంత దేశీయపదసామగ్రి యాకాలమున లేకపోలేదు.

బ్రహ్మశ్రీ ఆకొండి వేంకటశాస్త్రిగారు సమస్తము సంస్కృతము నుండి తెలుఁగులోనికి వచ్చినట్లు వ్రాసి రని నుడివిరి. వారివ్యాసమునందలి కొన్ని వాక్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాను. వానినిబట్టి, శ్రీ వేంకటశాస్త్రిగారే యట్లన్నారో, లేక ప్రతివాదకులే యట్లు దురభిప్రాయపడినారో ప్రాజ్ఞు లూహింతురుగాక. “ద్రావిడభాషలలో నసంఖ్యము లగుసంస్కృతప్రాకృత సమపదములును దదభివపదములు నగుపడుచుండుటచేతను ఆంధ్రవ్యాకరణపురీతులు, సంస్కృతప్రాకృతవ్యాకరణమార్గములే యయి యుండుటచేతను ఆంధ్రభాష సంస్కృతప్రాకృతముల నరిణామ మను నసంగతాభిప్రాయము స్ఫురించుట కవకాశ మొదలె నని తోచుచున్నది. ప్రాచీను లగునాంధ్రవైయాకరణు లెవరును, నాంధ్రభాష

సాకల్యముగా, సంస్కృతప్రాకృతములనుండి పుట్టిన దని చెప్పియుండలేదు. ఆంధ్రభాషలోని తత్సమ తద్భవ పదములు సంస్కృతప్రాకృతజన్యము లని మాత్రము చెప్పియున్నారు "

“వ్యాసభారతమున—దువ్యంతోపాఖ్యానము తరువాత యయాతి చరిత్రమున్నది. ఆంధ్రభారతమున నట్లు గాక, యయాతిచరిత్రము ముందు, దువ్యంతోపాఖ్యానము తరువాత, బ్రాహ్మణాకృతకన్యాజాతసంతతిప్రకాశనపూర్వకము గకారవంశీయుల యాభిజాత్యమును విశదీకరించుటకై నిర్వచించఁబడినవి. వరీక్షి స్థరణోత్తరమున, జనమేజయరాజ్యాభిషేకసందర్భమున “తతోనృపే తత్తణతేజసా హతే” నృపశిశుతస్యసుతం ప్రచక్రిరే” “స బాల ఏ వార్యమతిర్మృచోత్తమః” అనుమాండశ్లోకములును సౌతిచెప్పినట్లుండ మరల 49వ అధ్యాయములో జనమేజయుఁ డనుగఁగా ముత్రులు వరీక్షిచ్ఛతమును దెల్పినట్లు సంస్కృత భారతములో నున్నది. ఈరెంటిని గలిపి చెప్పిన కథనే మరలఁ జెప్పునవసరము లేకుండ ముత్రు లొక్కరే చెప్పిన ట్లాంధ్రభారతమున నున్నది. మూలమున, కీచకుఁ డర్ధరాత్రమునఁ జూపఁబడఁగా నుఱకీచకులు మొదలగువా రందఱుఁ దెల్లవాఱింపిదప వచ్చిచూచి యాతనికి దహనసంస్కారము చేయఁ దలంచి, ద్రౌపదిని గూడ, వానితోఁ గుదముట్టిప నిప్పుకొని పోయి రనియు, నాప్రాతఃకాలసమయముననె, భీముఁ డుఱకీచకులను వధ గావించె ననియు, నుండఁగా, నియ్య దసంగతముగా నుండుటచే, నుఱకీచకుల వధయుఁదెల్ల వాఱుటకుఁబూర్వమే చీకటిలోనే గావించిన ట్లాంధ్రభారతమున మాక్కు గావించఁబడి మూలమునకు వన్నె పెట్టుచున్న ట్లున్నది. కీచకుఁడు ద్రౌపది సౌందర్యమును జూచి యాశ్చర్యపడునుఁ దద్వర్ణనావసరమున నతిశయోక్తులతోఁ గూడిన భాగముల నుత్త్రేక్షోపమాద్యలంకారములతోఁ గూర్చి, సమాంతరము లగువాక్యరచన గలపద్యములతోను మూలమున లేని యాంతరంగికశృంగారభావాతిశయములతోను మూలమును మించిన ట్లున్నదాంధ్రభారతము.

ఒకచో నీభాషాంతరీకర్తలు, మూలములోని కథాంశములను వెచుకనున్నదానిని ముందు, ముందున్నదానిని వెచుకగా గ్రహించి కథావస్తువునం దైక్యగుణము సంపాదించుచు మూలమునందలి నీరసపుట్టుముల సతిరమ్యముగా బ్రదర్శించుచు నకును నతికించి భావగోఢితము లగు కదములచేతను నాకారవర్ణనలచేత నొకదృశ్యమును మనకన్నులయెరుటనడచుచున్నదానినిగాఁ జేయుచు, ఆయాకథాపురుషుల మనోవృత్తులను, భావవైఖరులను వర్ణించుచు బాత్రోచిత్యమును బాటింది యాకారేంగితాదులను సూచించుచు మూలమునందలి పాత్రులను నూతనజీవముతోఁ బ్రకాశింపఁజేయు ప్రదర్శించుచు, సందర్భానుసారముగా నూతనము లగుపక్రతివర్ణనలను జేర్చుచును, మూలమునకు మెఱుఁగు వెల్లుదురు. ఇట్టి సూక్ష్మచిత్తములను, బ్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును దెలిసికొనుటకు మూలముతోఁ సంపాల్చి మాడవలసియుండుటచేతను, గ్రంథవిస్తరభీతిచేతను జైని నాల్గుదాహరణములు మాత్రమే చూపింపి. ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు వ్యక్తిత్వమున్న దనుట కాంధ్రమునూడి సంస్కృతములోనికిఁ బరివర్తితము లైనగ్రంథములును, నచ్చతెనుఁగు గ్రంథములును బ్రబలసాక్ష్యములే గదా ! రఘునాథనాయకుఁడు రచించిన రామాయణమును మధురవాణి సంస్కృతములోనికిఁ బరివర్తించెను. వసుచరిత్రముకూడ సంస్కృతములోనికిఁ బరివర్తింపఁబడినది. కూదిమంది తిమ్మనార్యుని యచ్చతెనుఁగుగ్రంథములుకూడ నిమలకు సాక్ష్యములే.

ఆంధ్రభాషాన్వయాపము పూర్తిగఁ దెలిసి యవగాహన చేసికొని యున్నవా రెవ్వరు నాంధ్రవాఙ్మయమునకు వ్యక్తిత్వము లేదని సకారణముగ నిరూపింపఁజాలరు. వక్షపాతదృష్టితోఁ గాక సమదృష్టితోఁ బరిశీలించినచో, నేను జైని నిరూపించినవానివలన, నాంధ్రవాఙ్మయమునకు సంపూర్ణమైన వ్యక్తిత్వము కల దని తెలియు నని నాయుభిప్రాయము.

శ్రీరస్తు.

సమత్తతక వద్యములు.

- క. ట్టితిఁ గానికూడుఁ గుడువకు
సతి నమ్మి రహస్యవిధులు సలువకు మెప్పుడుం
బతిలేని యింట నుండకు
మతిచుంతుల కిదియె నీతిమార్గము సుమతీ. ౧
- క. కుగవాఁడు తనకుఁ జిక్కినఁ
బగఁ జంపక మేలుచేసి పంపుట ధరలోఁ
బగ నాని కదియె చంపుట
తగున నికి నిదియె నీతి తధ్యము సుమతీ. ౨
- క. కుటిలునితో నొనఁ గూడకు
వటువగు సభలోన వెడలఁ బల్లకు మది దు
ర్ఘటమగు కార్యము చేయకు
నిటలాక్షునిమీఁదిభక్తి నిలుపుము సుమతీ. 3
- క. వినయము కలతాధరణము
ఘనమగుదానంబు నధికకరభూషణముకొ
వ్విను కర్ణాధరణంబుగ
వినవలె శివకథల నెప్పుడు వేసుక సుమతీ. ౪
- క. కాదన్నవాఁడె కరణము
వాదణఁచినవాఁడె రెడ్డి వసుధేశుఁడుకొ
లే దన్నవాఁడె చనవరి
గాధలు పెక్కాడువాఁడె కావ్యుఁడు సుమతీ. ౫
- క. ఇంపెఱుంగని సతిఁ గోరుట
కంఠలరనిపూవు ముడువఁ గైకొనుటెల్లం
బెంపెఱుంగని నృపుఁ గొల్పుట
సంపెంగకుఁ దుష్టబేఁగి చచ్చుట సుమతీ. ౬

- క. నెనరుగలవాఁడె చుట్టము
తనమనసుకు వచ్చువాఁడె దాత ధర్మిన్
కనుమఱుఁగుకలదె యాఁడుది
తనవాఁ డొరుల నెడుమాట తథ్యము సుమతీ. ౭
- క. స్థితీలేక బల్లిచెల్లకు
స్థితిగల్గిన బల్లి లేక స్థితిచెల్లదు నా
స్థితియును బల్లియుఁ గల్గిన
నతనిది త్రైలోక్యవదవి యందురు సుమతీ. ౮
- క. రిపుపాత్తుఁ బాముపాత్తును
గవటుండగు మిత్రపాత్తు గడునరిపాత్తుఁ
వికరీతభార్యపాత్తురు
నెవమున విడనాడకున్న నేరము సుమతీ. ౯
- క. మాతంగము మద మ్మెక్కిన
భూతలవతి జారుడై న భవి వివాహసుత
పాతకులై నను సాగర
భూతంబులు చేరుట భువిలో సుమతీ. ౧౦
- క. కనరానిది చల మైనను
వినరానిది గురులనింద విచకలియైనన్
అనరానిది తలదండ్రుల
మనరా దవివేకితోడ మతమిది సుమతీ. ౧౧
- క. తెరువున నేనుఁగుఁ బాడఁగని
మొరయించుక వెట్టిగండు మొజ్జిఁగిసభంగిన్
దొర నల్పుఁ డెఱుఁగ కాడిన
సరిసేయఁగవలయు వానిసహజము సుమతీ. ౧౨
- క. తమకించిన నెవమెంచును
దమకించినఁ దల్లియైనఁ దనుఁజెడఁ జూచున్
దమకించు గార్యహానియుఁ
దమకించినఁ బ్రాణహాని తప్పదు సుమతీ. ౧౩

- క. ఎన్నడుఁ గునువక కట్టక
తన్నేమఱి కూర్చుధనము ధరలో నెపుడన్
అన్నులకు రాజులకు మఱి
కన్నములకుఁ బోవుచుండుఁ గదరా సుమతీ. ౧౪
- క. చపలత లాభముఁ జెఱచును
నెకమునఁ బగవారిఁగూడి నేరములెంచున్
అకలాపిందును నమ్మిక
కకటాత్తులతోడిపొందు కామర సుమతీ. ౧౫
- క. హరినైన జిహ్మనైనను
సురవతీసుతునైనఁ జుద్రసూర్యులనైనన్
సురకాని వ్యయముసేయక
తరుణులు డాయంగనీరు తథ్యము సుమతీ. ౧౬
- క. భూమిశుద్ధిత మెఱుంగక
ప్రేమముతో మరవిచెప్పఁ జెనఁగుటలెల్లం
బామకు వాకఁజెఱుంగక
సామునఁ జెరుచాఁచునట్టిచందము సుమతీ. ౧౭
- క. నగజాతకు హరుమేనను
సగపాలేప్పించె మరుఁడు చచ్చిపిదపం
బగసాధింకనిమనుజుఁడు
మగవాఁడా ! మగువనాక మహిలో సుమతీ. ౧౮
- క. ఎడఁచు సతివలచెఱుంగఁచు
జడ్డిలఁబడితిరుగువాఁడు జాణం డగునా
యడఁగునిడుపును దిరిగెను
త్రెడ్డెఱుంగునె పాల తీపిఁ దెల్లము సుమతీ. ౧౯
- క. అరమాడ జీతమెనను
ధరణీసుఁడు తగవరైన దగ్గఱవచ్చున్
సురరాజ్య మిచ్చెనేనియుఁ
దరమెఱుంగనిరాజుఁ గొల్వఁ దగదుర సుమతీ. ౨౦

- క. బలువిద్య లెన్నిగలిగినఁ
గులవిద్యయె వన్నెఁ దెచ్చుఁ గొంకక ధరలో
విలువిద్య కరశురాముని
కులవిద్యయె ? యెన్నిచూచికొనఁగా సుమతీ. ౨౦
- క. దీవము మలిగినఁ జీకటి
యేపునఁ గానంగవచ్చి హెచ్చినకుగిదిక
శ్రీపాలతి వాసినప్పుడె
యాకడ లానరునిమేళ నలముర సుమతీ. ౨౧
- క. పులి నాకి విడుచు దైవము
గలకాలము; దైవరహితకాలం బైనం
గలుపించి గొట్టెగఱచును
దలపోయఁగ దైవవశము తప్పను సుమతీ. ౨౩
- క. తప్పనకుఁ దగినదండన
మప్పుడె సేయంగవలయు నవనీశునకు
నిప్పునను జీరఁజుట్టిన
యప్పుగిదినిఁ జేయవలయు నాతని సుమతీ. ౨౪
- క. కలిమియె కలమున కధికము
కలిమియె బలవర్ధనము కలిమియె మిగులుం
గలిమియె యుక్తికి మూలము
కలిమియె సుఖకరము తలఁపఁగా నిల సుమతీ. ౨౫
- క. సత్య వాఖిలజనపూజ్యము
సత్యమె సురలోకసౌఖ్యసౌహృదం జా
సత్యమె నిశ్చల ధర్మము
సత్యమె భవహరము జయము సత్యమె సుమతీ. ౨౬
- క. బలవంతుఁడె గుణవంతుఁడు
బలవంతున కాజ్ఞచెల్లు బలవంతునకే
కలిమి గలవారె బలతురు
బలవంతుం డఖిలమునకు బలమగు సుమతీ. ౨౭

- క. ఆయంబు వ్యయము మించిన
-శ్రీయును సమమైన దళముచేవకుండు వ్యయం
బా'యంబు మించేనేనియుఁ
బాయదు పేదటిక మెన్నిభంగుల సుమతీ. ౨౮
- క. గుప్తముసేయుము తంత్రము
సప్తపాయములనైన శత్రుల గెలువ
సప్తవ్యసనము లుడిగియు
నాపుల రక్షింపు చాలు నంతియె సుమతీ. ౨౯
- క. రాగలభాగ్యము వచ్చినఁ
దాఁ గుడువక దాన మిడక దాఁపఁగ నేలా
పోఁగాలంబులు వచ్చిన
మాఁగిన వండ్లూడినట్లు మహిలో సుమతీ. ౩౦
- క. గాడిద మదకరి యగునే
బూడిద కర్పూరరజము పోలికి యగునే
మోడు విమానం బగునే
మూఁఘఁడు గుణియగు నె తలఁచి మున్నుగ సుమతీ. ౩౧
- క. ఇచ్చినది నమలదాఁక నె
లచ్చికి నెడఁ బాయరాదు లజ్జయువలె నే
యిచ్చినది నములు తేరిన
నిచ్చుఁ దనుంబాసి లచ్చియేఁగుర సుమతీ. ౩౨
- క. తనయుఁడు తండ్రికి బాలుఁడు
ఘరుఁ డాతఁడు తండ్రి లావుగలనాఁ డెల్లన్
జనకునిలా వుడిగిన మఱి
తనయునికిని దండ్రి శిశువు ధరలో సుమతీ. ౩౩
- క. రానిది కోరిన వచ్చునె
రానున్నది కోరకున్న రాకేలుండున్
దానంత తమకవడినను
గానున్నది గాకపోదు గదరా సుమతీ. ౩౪

- క. అంజనసూనుడు దెచ్చిన
సంజీవికి సాటివచ్చు సకలార్థులకున్
రంజిల్ల నపుడువార్జిన
గంజిసుమీ ప్రాణరక్ష గదరా సుమతీ. 3౫
- క. దాడిద్రవ్యముకంటె మహా
దారుణ మగు సాతకములు తలచు గలవే
చేరుదురు మృతిని నలుపురు
జేరునొకొ దాడిదు నొకడు సిద్ధము సుమతీ. 3౬
- క. అలుకు నెడ రొంపిఁ జలుట
కొలు చొల్లమిగాదు మిగులఁ గూర్పుటకొఱకే
వలయు నెడ నర్థమిచ్చుట
వెలయుఁగ నభివృద్ధికొఱకె వినురా సుమతీ. 3౭
- క. ఏడెన్నెఱుఁగఁగవలయును
నేడెన్నఁడు విడువవలన దేకున్ విడమి
యేడున్ మనమున నిలుపును
యేడెన్నఁడు విశ్వసింప కెన్నఁగ సుమతీ. 3౮
- క. అనఘా విను ముద్వోగికి
ధనమొడచు గీరి యొడఁ ధన్యత యొడఁ
బాసరంగ నిదుద్వోగికి
ధనకీర్తులు రెండులేవు తథ్యము సుమతీ. 3౯
- క. మదిఁ బాడమిన దుఃఖమునకుఁ
జను వొండెఱుఁ బ్రాయ మొండె సజ్జనగోష్ఠి
బాదలుచు నొకవద మొడచు
బద నెఱిఁగిన చెల్లియొండె బ్రాణము సుమతీ. ౪౦
- క. ఆసించినవ్వు డిచ్చిన
వీసము వదివేలుపోలు వెయివేలై నన్
వీసముగఁ జూచు మనుజుం
డాసల నడియాడ నీయ నర్థికి సుమతీ. ౪౧

- క. బిటగొడ్డ పూరనుండకు
మఱగలచుట్టఁబు కలిమి కాసింపకు మి
వెఱుంగని హీననిఁ గొల్వకు
మఱవక దురజుల గోష్ఠి మానుమి సుమతీ. ౪౨
- క. భువి నీవి కొంచె మైనను
గువలయవతి సుగుణియైనఁ గొల్వఁగవచ్చు
యువరాజ్యవట్టమిచ్చిన
నవివేకిని గొల్పుటెల్ల నధముము సుమతీ. ౪౩
- క. త్రాసును ధరలోఁ బడిచెను
వీసనబడి యొక్కరూపు వివరింపంగా
వీసంబై నను దిరముగ
నోసరముగ నొక్కవంక నొడుంగుర సుమతీ. ౪౪
- క. వలవని వల్లును మదిలోఁ
గలయని సతిపొందు రాజుగాననికొలువుం
బిలువని చేరంటంబును
దలఁచని చెలిమియును నెంచఁ దగదుర సుమతీ. ౪౫
- క. ఘన మెఱుంగనట్టికోశలు
వినయము లేనట్టి సుతుఁడు వెఱవని యనుజుల్
అనుకూల గానిభార్యయు
మనుజునకును మంసులేనిమరణము సుమతీ. ౪౬
- క. తఱిమినఁ బాఱనిగుట్టముఁ
దర మెఱుంగని రాజుకొలువు తరుణులయెడలా
దఱితిపు సేయు మోహము
గరగరగా విడువవలయుఁ గదరా సుమతీ. ౪౭
- క. సుంకఁకి బొంకు వలయును
అంకనకును దిరుగవలయు నవస్థిస్థలిలో
శంకుడిగి మిగుల ముదినిన
పంకాయకుఁ జింతిండు వలెరా సుమతీ. ౪౮

క. సిరి తనకు వలచి వచ్చిన

సిరికిం దగు చిహ్నాలెల్లఁ జేయఁగవలదా

సిరిగూర్చి ప్రాణఁ దలఁచిన

సిరికడపటఁ జేరు నదియు సిద్ధము సుమతీ.

౪౯

క. మొగసాల నొంటి నుండకు

వగచాటి జయించు దాఁకఁ బడరకు మదిలోఁ

దెగఁబాటువాని నమ్మకు

వగగొనునాచోట నిల్వ వలకుర సుమతీ.

౫౦

ఇవి, అంద్రంగి గ్రామనివాసులు బొడ్డపాటి లక్ష్మీవతిగారిచే శ్రీ శ. ౧౮౬౩ సంవత్సరమున వ్రాసికొనఁబడిన లాళకవిత్ర సుమతీశతకపద్యము లనుండి శ్రీ దుష్పూరి బావన్నగా రెత్తి వ్రాసి వుపసవి.

కొన్ని పద్యము లింకను గలవుగాని మృదువులేమియున్నవి. ప్రకటించిన వానిలోను గొన్నిసందేహములుగా నున్నవి.

అచ్చుపడిన పుస్తకములలో నివి కనఁబడవు.

వ్యాకరణశాస్త్ర ప్రశంస.

—శ్రీ. భా. ప్ర. మల్లాది సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు, నూజివీడు —

వ్యాకరణశాస్త్ర మనఁగా నాయాపదముల కాయాధర్మము లెట్లు సరిపడినవో, యాయాపదములలో నాశాస్త్రజ్ఞులు పారిభాషికములుగ నేయేయవయవము లున్న వని యంగీకరించిరో యందుఁ బ్రకృతిక్రత్యయము లని వేఁకఁ బేరులో వానిలోనొక్కొక్కదాని కెంతెంత యర్థమో సమిప్తివలనఁ గలుగునర్థ మెట్టిదో మొదలగునంశములను విమర్శించి నిర్ణయము చేయు నియమన మని యాపేరును బట్టి నిర్ణయింప నగును. (వ్యాకరణ=విశేషముగా (శబ్దములలో) నవయపులయు, నవయవములయు విభజనమును జేయు, శాస్త్రము=శాసనములు-అని పుస్తకత్తి)-ఈశాసన మిప్పు డొకరు చేసినట్లు కానిపించుచున్నదే గాని విచారింప నది స్వతస్సిద్ధమే యని తేలఁగలదు.

లోకములోని పదార్థమును మనుష్యుఁడు తనయనుభవమునకుఁ దగిన టుపయోగపడుట యరయుచున్నాము. కాని వాఁడొకపదార్థము లోని క్రత్యంతమును దెలియఁజాలకున్నవాఁడు. పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రవేత్త మాత్ర మాపదార్థములో నెన్నియంశము లున్నవో యందేయంశ మెందుల కుపయోగపడునో మొదలగు నంశములను విమర్శించి యీకారణముచే నీవస్తువును జను లిట్టియొకయోగములో నుంచి రని నిర్ణయము చేయఁగలఁడు. సామాన్యమానవునకును శాస్త్రవేత్తకును గలభేద మిట్లే యనంతమై యున్నది. ఆశాస్త్రవేత్త కట్టివిజ్ఞానము మొదట లేకపోయినను విమర్శించుస్వభావముగలిగి విమర్శించుచుండుటచే నలవడుచున్నది. అట్టి యనుభూతివిషయవిమర్శకులు స్థూలదృష్టితోఁ జూచి కొంతజ్ఞానము సూక్ష్మదృష్టితోఁ జూచి కొంతజ్ఞానము నుపార్జించి విజ్ఞానవంతు లగుచున్నారు. ఇట్టి విజ్ఞాతలు చేయుచుపదేశములవలనను స్వయముగా విమర్శించు స్వభావము గలవా రగుటవలనను గ్రొత్తవిమర్శకులు లోతునకు బు

ద్విని జొరనిచ్చి యందలి క్రొత్తయంతములను వెలడిచేయుదురు. ఇటు చేయుటచేత విజ్ఞానము శాశ్వత గ్రంథరూపమును దాల్చి శాస్త్రమును పేర వెలయుచున్నది.

ఆశాస్త్ర మధ్యసింహదలచినవాడు శాస్త్రజ్ఞుడు చెప్పనంతములను దెలిసికొనలేక మాటిమాటికి విసుగుగొనుట విద్యార్థులతోఁ బరిచయము గల యాగురువులకు ననుభవగోచరమే. ఆవిధముగనే వ్యాకరణ శాస్త్రముకూడ నభిప్రాయబోధకశబ్దప్రయోగములలోఁ బుట్టి యావిషయమెఱుఁగువాడు వచ్చువర్యంత మణగియుండి యావిమర్శకునివలనఁ దలయెత్తి క్రమముగా శాఖాపశాఖల విరాజిల్లు మహావృక్షమువలెఁ బ్రకృతివ్రత్యయాద్యనంతవిశేషములు గలదై చూచువారికి భయంకరము నాశ్చర్యకరము నై యుండును. వదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రముట్లు లీవ్యాకరణశాస్త్రమును సామాన్యమానవుల కగోచరమే.

కనుక భాషతోడనే పుట్టి భాషతోడనే పెరిగి భాషతోడఁ గల సిమెలని యున్న వ్యాకరణము క్రొత్తవిషయము గాదు. కనుకనే వైయాకరణు లఖండస్థిటవాదు లైరి.

ఆవ్యాకర మశాస్త్రమును గనుఁగొనెనే కాని భాషకుఁ జేసిన మహాహాని యేమియును లేదు. శాస్త్రకర్తకు శాస్త్రరచనయందలి యుద్దేశ్యము సాధకుఁడు సులభముగా నావిషయమును గ్రహించియుండవలె నని యే గాని బాధకడవలె నని కాదు. అయిన నంతయధికవిషయమును సులభముగ గ్రహింపఁజేయవలె నను నుద్దేశ్యముతో నాశాస్త్ర మారంభించు గానఁ గష్టముగా నుండకమానదు.

అనఁగా మానసికపరిశ్రమముకంటె శారీరికపరిశ్రమము కష్టమని తలఁచి మానసికపరిశ్రమముగఁ జెప్పఁబూనినయంతమును గొన్నిశబ్దములతోనే చెప్పఁదలంచినందునఁ గష్టమని యభిప్రాయము. అందును బ్రారంభమునఁ జెప్ప నలవికాని యంతకష్టము. వేయేల “శబ్దం శాస్త్ర మ్మ”ను సూత్రమే కలదు. ఆకష్టమునకుఁ దాళినవానిబుద్ధి కావిషయ మంతయు సులభమై పోవును.

కాన వాడు శబ్దస్వరూపనిర్ణయముఁ జక్కగాఁ జేయఁగలవాడగు ను. అదియేదానికి నువమోగము. అంతఃకృష్ణమును నన్ని కొద్దికదములతోఁ జెప్పఁబూననియెడల నాశాస్త్రము వ్యర్థప్రయోజన మనవచ్చును. భాషనంతను బహిష్కర్ణముగా నేర్చి యాయాప్రయోగవిశేషములను జక్కఁగాఁ బ్రయోగింప నభ్యసించినవారికి నీశాస్త్రమువలనఁ గలుగు లాభ మేమి ? అది సులభముగా సాధ్యముగా దనియే శాస్త్ర మనుదానివైపు చూపుచు బ్రసరింపఁజేయుట తటస్థిచివది ఇందుల కనియేవలంబలిముని బృహస్పతియొద్ద నింగ్రుడు శబ్దములనే కొన్ని వేలేల్లు నేర్పెనని యితిహాసము నుపన్యసించెను. కనుక శాస్త్రము మహాప్రయోజనవంతమని తేలినది. అట్టిశాస్త్రము జనులవ్యవహారమునూడియే బయలుదేఱెనుగాని కనిలేనివాడు కాలక్షేపమునకై నిర్మించి ప్రజలపై వేసినబ్రహ్మశ్రమము గాదు. ఆశాస్త్రకర్తను గేవలప్రకాశకుఁ డనియే కాని యుల్పాదకుఁడనినుడువరాదు. ఆశాస్త్రవేత్తలునుశాస్త్రములునులేనిచో నాభాష వ్యవహారైకశరణ్య శబ్దస్థాపనకమై యుండును, గాన, నప్పుడు ప్రయోక్తల యవయవలోపాదికమువలన వచ్చుచుచ్చారణములు నానావిధములై యుండి క్రమముగా బలిసి బలిసి యొక యానుపూర్వీ గలశబ్దము నైనను శీఘ్రముగా భిన్నానుపూర్వీగల శబ్దమును గా మార్చుచుండును. అంతియే కాదు, పూర్వప్రయోగములు ముందుముందు కాలమునకు నప్పటివి తరువాతికాలమునకు నిలువక యెప్పటి కప్పుడు క్రొత్తవియై యుండును, గాన, నాభాష చిరకాలముక్రిందట నుత్పన్నమైనను వెదకికొనఁ దగినశబ్దములు గలదై పోవును. ఆభాష యేదైనగ్రంథరూపమున నున్నచో శాశ్వతముగా నిలుచును గాని కాలము గడచినకొలఁదిఁ దద్వేత్తలు దుర్లభులు గాన నందలియందములు నర్థములును దెలియఁబడవు. కనుకనే ఋగ్వేదభాష కొల్పారులకుఁ దెలియకుండుట తటస్థిచివది.

శాస్త్రవేత్త లున్నచో నాయాప్రయోగముల నన్నింటిని గొన్నిసూత్రములచేతనే గుదిగ్రుద్చి యుండుట, వానికి విపులముగ వ్యాఖ్యానము వ్రాయుట వాని ననుసరించి కొన్ని కావ్యాదిగ్రంథములఁ జేయుట మొద

లగునవి వారివని గావునఁ బూర్వప్రయోగములు ఖలములు గాక తెలియఁబడనర్థములు గలవై యుండును. అదియే శాస్త్రమునకు వినియోగము. ఆకారణముచే భాష వృద్ధి యగును గాని క్షీణించును. కేవలవ్యవహారమునకు నివి యన్నియు నక్షత్రలేదు. కావున నీప్రయోగవిశేషముల నెఱిగి ప్రయోగించినవారు గ్రాంథికులును, పెటలు వ్యావహారికులు నగుదురు. ఇట్లు గ్రాంథికవ్యావహారికత్వరూపవ్యవహారభేదము ప్రాచుర్య వింది బలియుచుండును. క్రమముగా నాభేదముబలిసి యాగ్రాంథికవ్యావహారిక భాషల నొకదానికొకటి చూపుమేరదూరమున నున్నట్లుచేయును. అయినను గ్రాంథికవ్యావహారికు లొక్కఁడొకఁడు నున్నందునను వ్యవహారము ప్రబల మైనదగుటచేతను గ్రాంథికులకుఁ గూడ నప్పుడప్పుడు వ్యవహారవృద్ధిపదములు భాషలో దొరలకపోవు, గ్రంథములలోఁ జొరకనుబోవు. అదికారణముగా శాస్త్రము వ్యర్థప్రయోజన మనవచ్చునా ?

ఏవ్యావహారికభాషకు నైన నేదో యొకకట్టుపాటు స్వతస్సిద్ధమై యుండనే యుండును. ఆకట్టుపాటులేనిచో నాభాష యరచుగట్టు యెట్లు? కొంతకాలమునకు దానికిఁగూడఁ బ్రకాశకుఁడు బయలుదేరి నేతేఱును. ఏగ్రాంథికభాషయైన మొదట వ్యావహారిక భాషగానే యుండియుండును. ఇప్పటి వ్యావహారికభాషకువలెనే (తీలింగభాషకువలెనే) యప్పటివ్యావహారికభాషలకుఁ (వైదికతాకికసాంప్రతభాషలకు) గూడ మొదట వ్యాకరణనియమములు వ్రాయఁబడి యుండనే యుండవు. కనుక నే కౌత్సుఁడనుఋషి వేదమున కర్థము లేదనియు దానివిమర్శనము శుష్టప్రయోజన మనియును నిందింప యాస్తఋషి నిరుక్తనిఘంటవును జేసి సమరించుకొనవలసిన యవసరము గలవాఁడాయెను. గీర్వాణభాషకుఁగూడ వ్యాకరణము వ్రాయునవసరము ప్రాకృతభాషవ్యావహారికభాషగా నుండినప్పుడే గాని ముందుగాఁ గాదు. ఏకొండఱ వ్యవహారములో నైన నున్నంగాని భాష గ్రాంథికత్వ మొదలు. అప్పుడు గాని దానికి నియమములు గనిపెట్టుట వ్రాయుట సంభవింపవు. లోకములో నవర్థము ప్రాప్తియఁగాఁ దత్ప్రతీకారము నరయుటవలె గ్రాంథికభాషలో వ్యవహారము

చే మార్పులువచ్చుచుండఁ దత్ప్రతిక్రియ నరయుట యుండును గాని ముందుగాఁ గాదు. ఇట్టి వ్యావహారికభాషకు (తెలుఁగుభాషకు) పెనుకటి గ్రాంథికభాషతో (ఆంధ్రభాషతో) సంబంధము లే కుండ వ్యాకరణనియమములను వ్రాసికొనవచ్చును గాని యట్లు శాస్త్రమును బెంచి చేయఁదగిన దేమో తెలియకు. శాస్త్రమున కుపయోగము సులభముగను నిర్దుష్టముగను భాషనలవడఁజేసికొనుటయే కాని యూరక ప్రమాసము నకుఁ గాదు. దీనివిషయమై వరుంజలిమహాముని “రక్షోహగమలఘ్వ సందేహః ప్రయోజన” మ్మని నడివియే యున్నారు. ఈప్రయోజనములు వేదమునకు సంబంధించివియే కాని సందర్భమును బోషించినచో నన్ని గ్రాంథికములకు నుపయోగించు నని తెలియఁగలకు. గ్రాంథికమైన వేద భాషకూడ నొకప్పుడు వ్యావహారికభాషయే యై తీరవలెఁ గాన దాని తరువాతి దగు సంస్కృతభాష వ్యావహారికభాషగా నుండినప్పుడు గ్రాంథికభాషాప్రయోగములను రక్షించుట మొనలగునంశములు సార్థకమైనట్లు ప్రస్తుతవ్యావహారిక త్రిలింగభాషాకాలమునఁ గూడ గ్రాంథికాంధ్రభాషాపాక్షిణాదికము సార్థకముకాకపోవు. భాష యని పేరు వచ్చుటకు జనులవ్యవహారము కారణము గాన వైదికభాష కూడ నొకప్పుడు వ్యావహారికభాషయే యని నిరర్థింపఁబడినది.

మఱియు నీ వ్యావహారికభాష ప్రస్తుత వ్యవహారములో నున్నందున నందలి ప్రయోగములు వానినియమములును మఱుగుపడుటకు వలనుకడవు. గ్రాంథిక భాషాప్రయోగములును వానినియమములును గ్రంథైకదృష్టములు గనుక మఱుఁగుపడుట కవకాశము చాలఁ గలకు. కనుక గ్రాంథికభాషకు నియమప్రకాశన మె టవసరమో యట్లు వ్యావహారికభాష కవసరము గాదు. లాభములేని పని తెవ్వఁడు ప్రయత్నింపఁడు గదా!

మఱియు నే భాషకైన వ్యాకరణప్రయోజనము నేకొంచెమునైనఁ జూచి యుండి గదా వ్యాకరణశాస్త్ర మునువానిని గనుఁగొన యత్నించుట. ఎట్టి కప్పుడు చూర్ణరణభేదముచే మార్పు చెందు నీవ్యావహారిక

రికభాషకు నిమిషములను వ్రాయసమకట్టుట యాభాషాభ్యాసకునకు నుపద్రవము చేయుటయ కాని సాయము చేయుట కాదు. ప్రయోగరక్షణాది ప్రయోజనములు వ్యావహారికభాషకు నుండనేయుండవు. మఱి వఱచిన దానిని గదా శాస్త్రకర్త జ్ఞాపనము చేయుట. అది వ్యవహారమునం దున్న భాషనివయమై యెక్కువ నవసరము కాదు. కనుక వ్యావహారికభాషకు వ్యాకరణనియమములను వ్రాయఁబూనుట వృథాప్రయోగకారణము. ఈపేతువుచేతఁ గవులు వేఱనియు శాస్త్రకర్తలు వేఱనియుఁ దలఁచి కవి తనయిష్టమువచ్చినట్లు గ్రాంథికవ్యావహారిక భాషావదములను గలిపి యుపయోగించుకొనవచ్చును. “ప్రయోగైకశరణా వై యాకరణా” యనునభిముక్తికి గలదు గదా. కనుక నాతని ప్రయోగము లెట్లున్నను వానిది దోషము కాదు. వాని నన్నింటిని మేరమామయస్థులవలె మొత్తముచేసి దాచి యుంచుకొనవలసిన “పూచీ” శాస్త్రకర్తది కాని కవి కేమియు లేకు-అని చెప్పుచుఁ గావఁసినచో వ్యావహారికభాషకుఁ గూడ వ్యాకరణము వ్రాసికొనుఁ డని వ్యాకర్తలపై నాభారమును వేయుట యెంతటిహాస్యక్రమ గమో యెంతటి శుష్కవాదమో శిక్షితవిద్య లూహించెదరుగాక! మఱియుఁ బైనిఁ జెప్పఁబడిన భారమును బండితులపైఁ వేయుఁదలఁచిన వారియద్దేశ్యము ప్రకారము పండితుఁడు కొఱవించేఁ దలఁగోఁకొనఁ దలఁచినవాఁ డని యొనఁదగును. అందఱవలె నతఁడు నేదో యొకకథలపుస్తకమును వ్రాసి యిహపరములయందును భావలేక శాస్త్రాభ్యాసమున కని కొన్నియేడ్లు భాషాభ్యాసమున కని కొన్నియేడ్లు శ్రమఁగడి చివరికుఁ డొడఁదగినఫల మేమియు లేక యిట్టి వారినిందల పాలగుట యేనా మతేమయినఁ గలదా? అందు శాస్త్రము గనుఁగొనిన వానిది తప్పా? యభ్యసించినవానిది తప్పా? కనుక నీ వాదము గట్టిపెట్టి పెద్దవారిమతము ననుసరింతుము.

మనుష్యసృష్టికిఁ బ్రారంభమున నొకప్రదేశమునందు నొకస్త్రీపురుషుల జత యైన నుండియుండును. ఆదంపతులు గాని వారిసంతతివారు గాని తమయభిప్రాయమును బరస్పరము బోధించుకొనుటకు నేదో యొక

శబ్దరూపసాధనమును (అఖండవాక్యమును) దప్పక యుపయోగించుకొని యుండును. ఆసాధనములో నప్పుడు తెలియఁబడకపోయిన యవయవములను పేరఁ బరఁగు శబ్దములనేకములుండి యుండును. ఆశబ్దములకుఁ గూడఁ గర్తృకర్తృక్రియాత్వాది ధర్మములు స్వరూపభేదము గలిగియుఁ బ్రయోక్తలచేఁ దెలియఁబడకయే యుండును. కరస్పరము వారు కలుకు పదములు సాధారణముగా నొకతీరుననే యుండును. అనఁగా నప్పుడు కూడ నభిప్రాయబోధకశబ్దరూపసాధనమున నొక యర్థముగల యేయానుభూతికి నేయేవిశేషార్థములు గలుగవలె నని యుద్దేశించి వక్త ప్రయోగించుచున్నాఁడో యాయానుభూతికి యాయావిశేషార్థములే గలుగవలె నని యాశ్రోత కూడ వక్త యైన మఱియొకప్పుడు ప్రయోగించుచున్నాఁడని తాత్పర్యము.

ఆసాధనము దుష్ట మచటకు నాతరువాతివారి కేరికిని నో రాడదు గదా! వానినే తప్పుచువారికి లోకమునఁ దప్పనరానిది యుండనే యుండదు. ఆసాధనముతో వ్యవహరించువారి కుటుంబము పెరిగినకొలది నాయభిప్రాయబోధకశబ్దరూపసాధనముకూడఁ బెరిగియే యుండును. అనఁగా వస్తువిశేషచాచకములే గాక యాయాపదములలో వర్ణలోపాలు గలిగి వర్ణాయాదిపదములు గా మాటి భాష పెరుగునని యర్థము; ఆసాధనసామగ్రిని సాంగోపాంగముగ విమర్శించువాడు బయలుదేలువఱకు నం దవయవవాయువులభేదము దురూహ్యము. ఆ కాలమందుఁ గూడ నే కొంచెముగానో జీవనోపాధి భేదమును బట్టియు నుపదేశశ్రద్ధాదలఁ బట్టియు శబ్దోచ్ఛారణసాధనావయవముల స్థావరమును బట్టియు నేతైకిశబ్దోచ్ఛారణము విషయమైకూడ జరులలో నుత్తమమధ్యమాధమభేదము కలుగకమానదు. కలిగినభేదముక్రమముగా బలిసి యాశబ్దమునకు రూపాంతరము నాపాదించకపోదు. అప్పుడది వర్ణాయాదిపదములుగా నుండి వ్యవహరింపఁబడును. మఱియును, బాత్రిగ రూపము మాటిపోయినచోను బూర్వ ప్రయోగములను దరువాతి సామాన్య మానవులు తెలిసికొన లేక పోయినచోను మొదటి

రూపమునకును రెండవరూపమునకును సాధారణనియమము కుడురక పోయినచోను నారెండు రూపములకు రెండుభాష లని వ్యవహారము రాక మానకు. ఆవ్యవహారము మొదట గ్రాంథికవ్యావహారికత్వములతో మొనరిడి పోనుఁబోను దృఢపడిపోవును. శిక్షితవిద్యలు వ్యవహరించుపదజాలము గ్రాంథికముకాన నందు నేకట్రుపాలును వారు గ్రహింపఁగలిగినో యదియే వ్యాకరణ మని చెప్పఁబడును. అది యాభాషాసహజస్వము గాని దేశాంతరమునుండి దిగుమతి యైనదిగాదు. కనుక మనఃస్మృతితో వ్యవహారము దానితో భాష యద్దానితో గ్రాంథికవ్యావహారికత్వములు వానితో వ్యాకరణము నిట్టివి సూదితో దారమువలె నొకదాని నొకటి వీడక కలసిమెలసి యున్నవే కాని భేద్యములును బరిహార్యములును గావు.

కనుక భాష ముందు పుట్టినదా? వ్యాకరణము ముందు పుట్టినదా? యనువ్యాకరణదూషణకరవికటవ్రశ్చ కరంకరలను వదలివేయుట సర్వరమణీయము. మఱియు సీగ్రాంథికవ్యావహారికత్వములు వ్యర్థధర్మము లని వట్టుదలతో నందుచేని యొకభాషాకుటుంబములోని వని చెప్పఁబడు రెండుభాషలు మొదట నెట్లుండినవి? అవి యెట్లు చీలిపోవుటకుఁ గారణము మొదటినుండి ప్రజలయచ్చారణభేదము గాక మఱేమని చెప్పఁదగును. దీనికి భాషాంతరసంపర్తమే కారణమని నిర్ధారణ యుండునా? ఎట్లు పలికినను బలికినవాని యుద్దేశ్యమును వినువాఁడు గ్రహింపఁగలుగునా? అట్లుచేయఁగలిగినచో సీక్రపంచములో నొకకుటుంబములోని వనిచెప్పఁబడు నిన్నిభాష లెందుల కాకుటుంబములో సర్వసాధారణములు గావు? వేఱువేఱు వలుకుబడులతో నారబ్ధ మగుభాషల నొకటిగాఁజేయుట యెట్లు? కనుక సీగ్రాంథికవ్యావహారికత్వధర్మము లనివార్యకృత్యధర్మము లని యొప్పి యూరకుండుట మంచిది.

మండితులు కరస్పరవిజయేచ్ఛ గలిగి యుండురు గదా యని యంతట నసుయాపీడితు లగుదు రనునింద కర్వులుగారు. అదివారినడుటనేవ్రాయఁ బడలేదు. ఎం దైన సామర్థ్యము గల ప్రతిమానపుఁడును సామర్థ్యము గలప్రతిమానపునితో నాయంశము ప్రస్తావించఁబడినప్పుడు

తన శూరత్వమును వెల్లడింకకపోడు. అది న్యాయ్యముకూడ నగును. కనుకనే మహాకవి కాళిదాసుగారు “అపరితాపా ద్విదహాం న సాధు మన్యే ప్రయోగవిజ్ఞాన” మ్మనియు “తం సంతః శ్రోతు మర్హంతి నద సద్యోక్తిహేతవః” యనియుఁ బ్రశంసించి యున్నారు. పదవాక్యప్రమాణజ్ఞ భవభూతిమహాకవికూడ “శిల్పస్యతే స్తి మమ కోపి సమాన ధర్మా” యని సనిచారముగనైనఁ బండితప్రశంస చేసియున్నాడు. “విద్వా నేవ విజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమ” మ్మను సనుక్తికూడఁ బండితుడు చేసి నకావ్యాదికమును బండితులకే యర్హులవలె నని యుద్బోధించుచున్నది. “సమకాలరు మెచ్చ రెన్నఁడున్” అనుచేమకూర వేంకటకవి దూషణపరవాక్యములు వ్యతిరేకమఖమునఁ బండితప్రశంసఁ జేయుట లేదా? వీ రందఱుఁ బండితుల మెప్పును గోరియే కాదా వారి నుగ్గడించుట మొదలగునవి జరిగియున్నవి? కనుక పండితులు గ్రంథకర్తలనో రడంచుటకు వ్యాకరణ మను మహామోహనద్రవ్యమును దెచ్చిపెట్టి రని నిష్ఠారణముగ వారిని నిందింపక వారిపైఁ జిరాకు మాని కురాకులేక శాస్త్ర మభ్యసించి వరాల కెన యగు సత్త్వావ్యములను రచించి మిరాతి గులైనపండితశూరులకే కానుకగాఁజేసినచోఁ జతురాననయువతి కంఠమున నిస్తులముక్తాకలాపసమర్పణ మగు నని నాచిత్తసర్వస్వము.

అయిన, వ్యవహారదుష్టపదములు గ్రాంథికకవుల రచనలయందుఁ గూడఁ గానఁబడుచున్నను, గ్రాంథిక వ్యావహారికభాషాభేద మట్లే యుండవలె నని మీయభిప్రాయమా? యనినచో “శాస్త్ర ప్రయోగవచసో శ్శాస్త్రం బలవ దుచ్యతే, అనిష్పన్నే పదే తేన ప్రయోగాశ్రయణం హితమ్” అనుప్రామాణికవచనమునుబట్టి వ్యవహారదుష్టపదములు బహు పండితప్రయోగమధ్యమునఁ దఱచు మెలఁగెనేని యవి యనివార్యగ్రాహ్యము లని వేఱుగఁ బునరుక్తి యవసరములేదు, గావున, నాపదముల విషయమై వ్యాకరణము చాల దను మొదలుగాఁ గల తద్దూషణములు సూకుచితదృష్టిమూలకములు గాని, న్యాయములు గా పని విన్నవించుచున్నాను.

తిక్కన--భారతరచన.

—విద్వాం. పిఠుపాటి పశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు, పితాపురము.—

మనుమసిద్ధిమూపాలుని రాజ్యచక్రమును దన యనమానమే ధాశక్తిచే నశ్శతముగా నడపిన సామానిచతురుపాయజ్ఞుఁ డగుమహా ముత్రియు, వేదశాస్త్రాధ్యయనముచేసి తదుక్తకర్తాచరణమునందు మిక్కిలి యాసక్తి గలిగి స్వాహాస్వధాశబ్దవ్యయసంస్థైశ్చ లగుహవ్యకవ్యము లచేత దేవతలను బిత్తదేవతలను దృష్టిపఱచిన సోమయాజియు, నుభయ భాషాకవిత్వంబున మిగులఁ జతురుఁడై యుభయకవిమిత్రుఁ డనఁ జేసఁ గాంచిన మహాకవియు, దాను గృతికర్త యయ్య నితరకవులచే గృతు లందిన మహాత్యాగియు, నిరంతరస్థరణీయచరితుండును, హాహరాద్వైత భావనాపవిత్రీకృతహృదయుండును, నగుతీర్థన సోమయాజి నిర్వచనోత్తర రామాయణాదికృతులను రచించియుఁ దృప్తిలేక తాను సంసారసాగరము ను దరించుటకును, భారతకథారసపానముచేత 'సాంధ్రావళి మోదముం బొందుటకును' దనమనంబున ననువైన మార్గము నాలోచించి మహాభారతము విరాటకర్వము మొదలు పనునైమరుకర్వము లాంధ్రీకరించెను.

మనకవిబ్రహ్మ తనయాంధ్రీకరణమునఁ గృష్టికరణవిపులీకరణముల సాహాయ్యమున గ్రంథ మంతయును నడపినాఁడు; మఱియుఁ గొన్నిచోట్ల నాదిత్యమునే ప్రధానముగాఁ జేసికొని మూలమున నున్నదానిని దెని గింపక విసురుటయు, మూలమున లేనిదానిని గల్పించి పెంచుటయు ను జేసినాఁడు. ఇట్టిమార్పులు దక్కక కవులెల్లరును జేయవలయు నని ధ్వని మార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్యుఁ డగునానందవర్ధనుఁడు చెప్పెను చూడుఁడు. "శ్లో. ఇతివృత్తవశాయాతాం త్యక్త్వా ననుగుణాం సితిమ్

ఉప్రేక్షోవ్యంతరాభిప్రసాదితః ఫోన్నయః.

ఈవ్యాసముక్తిమూల్యరాయవిద్వాంసందపుస్తక భాండాగారమున జరిగిన తిక్కన వర్ధంతి సందర్భమునఁ జనువఁ బడినది.

ఇతివృత్తవశాయాతాం కథాదిత్ రసాననుగుణాః స్థితిం త్యక్త్యా
పునః ఉత్త్రేష్ట్యాపి అతరా లభీష్టరసాదిత కథోన్నయో విధేయః
యథాకాళిదానప్రబుధేషు (శాకుంతలాదిషు) కవినా ప్రబుధ ముఖని
బధ్నతా సర్వాత్మనా రసకురతుత్రేణ భవితవ్యః. త త్రేతీయతే యది
రసాననుగుణాః స్థితిం వశ్యే త్తాం భజ్జ్వసి స్వతంత్రతయా రసానుగుణం
కథాంతర ముత్పాదయేత్.

శ్లో. అనాదిత్యా దృతే నాన్య ద్రసభంగస్య కారణమ్

ప్రసిద్ధాదిత్యబుధస్తు రసస్యోపావత్పరా" (ధ్వన్యలోకము.)

అలంకారికమార్గమును జక్కఁగాఁ బఠింపించి యాదిత్యానాది
త్యములను గుర్తించి త్రిక్షన తనభారతమును దీర్చి నిద్దినాఁడు. ఈయహాకవి
యేవిషయమును వర్ణించినను బాతకులను దృష్టములను జేయునట్లుగా
వర్ణింపఁగలఁడు. దీనికి మఘోదాహరణములు:—అభిమత్యునియుద్ధము
టము, కృష్ణునిరాయ బారపుటుటము. ఇట్టిటుటము లింకన నేకములుగలవు.
ఈటుటములు చూపునవ్వ డీగ్రంథమున కొకమూలగ్రంథము కల ద
నియును దాని కిది యాంధ్రీకరణ మనియు నెట్టివిద్వాంసునకేని తోఁచదు.
అచ్చముగా నాంధ్రముననే (అనఁగా సుస్థుతమున లేకయే) తొలుత నీ
గ్రంథము రచింపఁబడిన దనుదృఢవిశ్వాసము పాఠకులకుఁ గలుగునట్లు
రచించినత్రిక్షనకవి మహాప్రతిభకు నమస్తరింపని యాంధ్రకవి యుండఁడు;
కావుననే కవిత్వములోనివాడగు నెఱ్ఱనార్యుఁడు తనహరివంశమునఁ
దిక్షనను గవిబ్రహ్మ యని నుతించినాఁడు.

మ తనకావించినసృష్టి తక్కింబులచేత గాదునా నేనుఖం

బునఁ దాఁ బల్లినకల్లు లాగముములై పొల్పించునా వాణి న

త్తను నీతం డొకరుండ నాఁ జను మహత్త్వాప్తి గవిబ్రహ్మనా

వినుతింతు గవితి క్తయజ్వ నఖిల్యోదేవతాభ్యర్చితుఁ.

మనతిక్తనకు సాక్షాద్భిష్యుఁడు ను మార్తంఢేయపురాణము
నాంధ్రీకరించినవాఁడును సగుమాయ యీతనిగూర్చి యిట్లు చెప్పినాఁడు.

చ. ఉభయకవిత్వతత్వవిభవోజ్జ్వలు సువిహితాధ్వరక్రియా
ప్రభు బుధబంధు భూరిగుణబంధురు భారతసంహితాకథా
విభుః బరతత్వబోధను నవీనవరాళరసూను సంతత
త్రిభువఃకీర్తనీయయశుః దిక్పక్షవీందుని గొల్తునర్థితోఁ.

ఇందలి 'నవీనవరాళరసూను' 'ఉభయకవిత్వతత్వవిభవోజ్జ్వలు'
అను విశేషణములు నాఁడు తిక్తనయందు వాఁకే గలకౌరవమునకు సూ-
చకములు. ఇంకను దిక్పక్షను గూర్చి విశేషములు తెలిసికొనుటకు దశ-
కుమారచరిత్రమొకఁ డాధారముకలను. దీనిని కేతన తిక్తనకుఁ గృతియిచ్చి
నాఁడు. ఇందుఁదిక్తనవంశము వర్ణింపఁబడినది. ఈవిధముగాఁ (అనఁగాఁగృతి
ద్వారమున) దనవంశమును దాను వర్ణించుకొననక్కఱలేకయే యితరులచే
వర్ణింపఁజేసికొనిన తిక్తన వివేక మెట్టిదో యాలోచింపుఁడు. ఇఁకఁ గేతన
తిక్తనను గూర్చి చెప్పినదానిని గొంచెము వదిలివినచో నాతనిప్రవర్తనము
ను బ్రతిభాపాండిత్యములును స్పష్టముగాఁ దెలియఁగలవు. చూడుఁడు.
సీ. సుకవీంద్రబృందరక్షకుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ

డనునాలుకకుఁ దొడవైనవాఁడు,

చిత్తనిత్యసితశివుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ

డనుశబ్దమున కర్థమైనవాఁడు,

దశదిశావిశ్రాంతయశుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ

డనిచెప్పటకుఁ బాత్రమైనవాఁడు,

సకలవిద్యాకళాచాణుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ

డనిచూపుటకు గుఱియైనవాఁడు,

మనుమసిద్ధిమహేశ సమస్తరాజ్య

భారధౌరేయఁ డభిరూపభావభవుఁడు

కొట్టరువుకొమ్మనామాత్య కూర్తిసుతుఁడు

దీనజనతానిధానంబు తిక్తశౌరి.

క. అభినుతుఁడు మనుమభూవిభు

సభఁ దెనుఁగున సంస్మృతమునఁ జతురుండై తా

నుభయకవిమిత్రనామము

త్రిభువనముల నెగడ మత్రిత్తిక్క ప దాత్మే.

సీ. సరసకవీంద్రుల సత్ప్రబంధము లొప్పఁ

గొను నను టధికక్రీడనకుఁ దెరువు

లలితనానాకావ్యములు చెప్ప నుభయభా

షలయందు ననుట ప్రశంసత్రోస

యరిమిఁ బెక్కుల నగ్రహారంబులు

గా నిచ్చు ననుట పొగడ్తపాలము

మహిత దక్షిణలైన బహువిధయాగంబు

లొనరించు ననుట వర్ణనముచోప్ప

వరుని కొకనికి నిన్నియుఁ బ్రకటవృత్తి

నిజము లై పెంపుసొంపారి నెగడు నెట్టుఁ

గొమ్మనామాత్యు తిక్కనికొలది సదివుఁ

డింక నొక్కరుఁ డెన్నంగ నెందుఁ గలఁడు.

క. చతురాసన సన్నిభునకు

సతతస్వాహాస్వధాదిశబ్దవ్యయసా

స్త్రుతహావ్యకవ్యసంత

ర్పితమఖిళిముఖనిలింపపితృవర్గనకుఁ.

ఇఁకఁ దిక్కనకవి కృష్టికరించిన చోటులును విపులీకరించిన తావులు ను, ఖండితీసంపాదనకై యన్యమార్గముల నవలంబించినవట్టులును గృప్తముగాఁ జూపుచున్నాను.

—కృష్టికరణమునకు—

కవిబ్రహ్మ రసము చెడిమంషుటకును గథ పాఠకులకు విసుగుపుట్టించక వేగముగా నడచుటకును గొన్నిచోట్ల మూలములలోని విషయములను గృష్టికరించినాఁడు. అందును దనకృతహస్తము గొంత కనఁబడిచినాఁడు. చూడుఁడు. —భార-శిష్య-3-౧౮౭.

చ. గొడుకులకంటె నయ్యనుఁగఁగోడలి కెక్కుడుగూర్తుఁ గోడలుం
గొడుకులు సేయుభక్తి కటఁగోటిమడుంగులు భక్తి నాకు నె
క్కుడుఁ దగఁజేయుచుండు నది పుణ్యచక్ర కులార్గ గణ్య గ్రొ
త్తడి సకలంబుఁ జూడ సభ దైవ్యముఁ బొందుట సూచి పొక్కిలిక.

ఈపద్యమునకు మూలమును గూడ నిటఁ జూపుచున్నాను.

“సర్వైః పుత్రైః ప్రియతరా ద్రాక్షదీ మే జనార్దన. సం. భార. ఉద్యోగం
అధ్యాయ. ౪౩.”

ఈ పద్యమునే తిక్కనకవి చతురముగాఁ “గొడుకులకంటె... చే
యుచుండు.” ననువఱకుఁ బెంచివ్రాసినాఁడు.

శ్లో...తథా వృత్తా...సం. భార. ఉద్యోగం అధ్యాయ. ౪౪.

(తథావృత్తా=పుణ్యశీలా. నీలకంఠ వ్యాఖ్య.)

ఇది “పుణ్యచక్ర” అనుదానికి మూలము.

శ్లో. కిలీనా... .. ,, ,, ,, ౪౩.

శ్లో. మహాభజనసంపన్నా... .. ,, ,, ,, ౪౪.

ఇది “శులార్గ గణ్య” అనుదానికి మూలములు.

శ్లో. కతిభిః కంచభిః శూరై రగ్నికైః ప్రహరిభిః,

ఉపపన్నా మహేష్వాసైః... .. ౪౬.

ఇది లిభావమునే “సభర్తృక” అనునర్థము గల “కౌత్తిడి” అను
పదముచేఁ బ్రకటించినాఁడు.

శ్లో. సర్వేప్రేక్షంత కురవః... .. ౪౭.

ఇది “సకలంబుఁ జూడ” అనుదానికి మూలము.

శ్లో. తస్మాదహతి యత్ప్రప్ణో, సభాయాం కురుసన్నిధౌ, భారతరాష్ట్రః
పక్షిషా... .. ౪౮.

ఇది లిభావమునే “సభ దైవ్యముఁ బొందుట సూచి పొక్కిలిక”
అని చెప్పినాఁడు. ఈవిధముగా ననేక శ్లోకములలో వ్యాసమహర్షి చెప్పి
నవిషయము నొక్కపద్యములోఁ దిక్కుననువఱకవి సంగ్రహించినాఁడు.

— విపులీకరణమునకు. —

౧. సోమయాజికః దనదేశాచారముల యుదెక్కువ మక్కువ. అచు
వైనచోట నయ్యాచారములను బ్రవేశపెట్టుచుండును. చూడుడు:—

శ్లో. ప్రతిగృహ్యచ తాం పార్థః పురస్త్యత్య జనార్దనమ్

వివాహం కారయమాస సాధదస్య మహాత్మః

శ్లో. కృతే వివాహేతు తదా ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః

బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం యదుపాహర దమ్యతః.

అని కష్టముగా వ్యాసుడు చెప్పిన వివాహాగ్రహణ దనదేశాచారముల నందుఁ జొప్పించుటకును బాఠకులకు రసాంతరానుభవముచేఁగింతముత్సాహమును గలిగించుటకును వ్రసింది వర్ణించినాడు. అందలి తలఁబ్రాలుపోసికొనుట మున్నగునవి యాంధ్రాచారములే. ఇట్లే భీముడు విరాటుయొద్ద మల్లులతో 'కుస్తీపట్ల' వట్టునపుడును సంస్కృతమున లేకున్నను దనకాలమున నాంధ్రదేశమునఁ బ్రసిద్ధములై యున్న 'కుస్తీపట్ల' నే యెంతయో రచ్యముగా వర్ణించినాడు.

౨. శ్లో. క్షేతితశ్చ వనే సూరో వాసవేన చ శిక్షితః

అమర్షవశ మాకన్నో యోత్యుతే నాత్రసంశయః.

సం. భార. విరా. ౪౦ అ, ౨౬.

శా. సింగం బాణటితో గుహంతరమునం జేడ్పట్టుమై నుండి మా.

తంగస్ఫూర్జితయాధదగ్ధనసముద్యత్తోధమై వచ్చునో

జం గాంతారనివాసఖన్నమతి నస్థలేనపై వీడె వ

చ్చెం గుంతిసుతమధ్యముండు సమరస్థిమాభిరామాకృతిః.

భార. విరా ౪-౯ గి.

ఇక్కడఁ జక్కని యువమాచమును గల్పించి శ్లోకమునందలి భావమున కెట్టిశోధను గలిగించినాడో చూచితిరా!

— అన్యమార్గావలంబనమునకు —

“క్షేతితశ్చ వనే” ఇత్యాది శ్లోకమునకు వెనుక

శ్లో. ఏషపార్థోహివిక్రాంతో... నాజిత్యావినివర్తేత సర్వాః సిమరుద్గణాః.

సం. భార. విరా. ౪౦ అధ్యాయ. ౧౬ మొదలు ౨౫ వఱకుఁ గల ఐదిశ్లోకముల నిక్కడఁ దిక్కున తెనిగించలేదు. ఏలయున నీశ్లోకములలోని భావమునే మరలఁ గర్లుప నిందించు కృపాచార్యునిచే శ్లో. ఏకో హి శత్రూ సమరే సహర్థః ప్రతిబాధితుం,—తథా నివారకవచాః కాలకే యాశ్చవానవాః, దైవతై రభ్యవధ్యా స్త ఏకేన యధిపాతితాః.

అని కృష్ణముగాఁ జెప్పింది నాఁడు వ్యాసమహర్షి. మనదిక్కున య సమయమున గురువగు ద్రోణాచార్యునిచే సర్జను నంతగా నుతింపఁజేయుటకన్నఁ గర్లుని గర్వోక్తులకుఁ గ్రుద్దుఁడైన కృపునిచేతనే యర్జునస్తుతి చేయించుట యుచితముగా నుండు ననియును, ద్రోణునిచేతను కృపునిచేతను గూడ నొక్కమాటగానే పైవిధముగా నర్జునస్తుతి చేయించుట సరసముగాదనియును దలఁచి యీవిధముగాఁ కృపునిచేతనే యర్జునస్తుతి చేయించినాఁడు.

వ. అక్కిరీటి యొక్కర్తుడ కాఁడే యని తలంతుమేని—

సీ. శక్రాది సురులతో సంగ్రామ మొనఁగించి

ఖండవం బేర్చి నొక్కరుడకాఁడె

యాదవబలమెల్ల నాఁగఁగొంచి సుభద్రఁ

గడిమిమై దెచ్చి నొక్కరుడకాఁడె

. ఇగ్విజయంబునఁ దేజ.బు సేసె ని

క్తురువంశమునకు నొక్కరుడకాఁడె

బలముతో గంధర్వరతిసోర్పి విడిపించె

గౌరవేశ్వరుని నొక్కరుడకాఁడె

మని నివారకవచులను దానవుల నాతఁ

హొక్కరు డ కాఁడె యుక్తుమడఁచె

నమరులకు నజేయు లగుకాలకేయుల

నొక్కరుడ కాఁడె యొడిచె గర్ల !

భార. విరా. ౪-౨౧౦.

మఱియును దిక్కున భావోద్రేకమును వర్ణించునట్లు ఊహింప మగు నూతనపక్షి నాశ్రయించి యెంతయో రమ్యముగా వర్ణించును.

గీ. దివిజకతి నీకు నిచ్చిన తీవ్రశక్తి

చేతఁ గప్పిడి వడు నని చూతు నేని

వాసుదేవునిచే నది ప్రయ్యలయ్యుఁ

దునియ లయ్యను బాడియయ్యుఁడొరఁగుధరణి. ఉద్యో. ౨-౨౭౨.

గీ పాండవులకుఁ దగినపాలు మేదినిఁ బంచి

యిచ్చుకంటఁ గార్య మెద్ది గలదు

ధర్మ మెద్ది సముచితం బగువిధమెద్ది

శక్య మెద్ది చెప్పుడ వాక్యవిదులు.

ఉద్యో. 3-౨౭౫.

క. నిండెనమయ్యబ్రములు నిం

కొండన లే దిప్పుడ చని సుయోధనుతో భీ

ష్టుండును గురుఁడును వినఁగా

నిండె ననుము నిండె నిండె నిక్కుంటునకుఁ.

విదా. ౪-3౭౦.

ఈవిధముగాఁ దనభారతరచనయం దనన్యసామాన్యప్రతిభను బ్రకటించికృతార్థుఁడైనాఁడు. అట్టికవిబ్రహ్మను గతుటచే నాంధ్రదేశమతయు గృతార్థురాలైనది.

శా. మూలం బొక్కఁడు దీనికిం గలుగునే మూలంబు తాఁజూడకే

వైశం బీకృతి తిక్తయజ్వ కవితావల్లభ్యమేపార నా

నాలంకారరసాచితీయుతముగా నల్లెఁ జూమియంచు భీ

శాలుల్లాడ నుతింప భారతము యజ్ఞా! కూర్చి మాకీయవే!

ఉ. నీమహిమం బచింత్యము, గణింప నశక్యము నీకవిత్వశో

భామహిమం బనన్యసులభం బగుఁ దావక పాత్రపోషా

శ్రీమహిమం బుదాత్తము వచింపఁగ నీమనయప్రశస్తి ని

న్నోమహిమాకరా ! తెలుతు మోపినభంగి ననుగ్రహించవే.

గ్రంథస్వీకారము.

గృహలక్ష్మి.

దసరాసంచిక:—చెన్నపురమున స్త్రీలజ్ఞానాభివృద్ధికై డాక్టరు కే. యన్. కేసరిగాంచేతఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న గృహలక్ష్మి మాసపత్రికకుఁ బ్రతివత్సరమువలెనే యీసంవత్సరమును దసరాసంచికను బ్రకటిందిరి. సంచికయంతయు సతీలలామలచేతనే వ్రాయఁబడిన వివిధవిషయ వ్యాసములతో నిండియున్నది. స్త్రీలు వ్రాసికొన్నవియే గనుక విషయము లన్నియు స్త్రీలయభివృద్ధినిగూర్చినవే యని వేఱుగఁజెప్ప నక్కఱయుండదు. ఇట్టిపత్రికను బ్రకటించుచున్న శ్రీడాక్టరుగారి నభినందించుచున్నారము. కాని, జ్ఞానాభివృద్ధి నందుచున్న నారీమణు లందఱును మౌఖ్యభాషనుగూర్చి యశ్రద్ధ చేయుచున్నారని వగచుచున్నారము.

ఆంధ్రభూమి.

ఇదిచెన్నపురములో శ్రీయతులు ఆంధ్ర శేషగిరిరావుచతులు బి. ఏ. గారిచే నడఁపబడుచున్న దేశోపకారకమాసపత్రిక. ఈ 1938వ సంవత్సరము సెప్టెంబరునెల పత్రిక యంతయు (2 సంపుటము-బహుధాన్య, భారతదము ౨ సంచిక) “మదరాసుసంచిక”యనునామముతో వెలువడినది. విషయము లన్నియు మదరాసునుగూర్చినవియే.

“మదరాసు మహానగరము ముమ్మాటికి మనది. దానికిఁ జెన్నపురి యనుపేరు మనమిచ్చినది...మద్రాసు లేనియాంధ్రరాష్ట్రము తలలేని మొడఁదు, మద్రాసు అనునిరుసుమీఁద ఆంధ్రుల భవిష్యత్పత్రము దిరుగనున్నది. మద్రాసు మనరాష్ట్రములోనుండి పోయినయెడల మన నిధులుపోవును.” ఈరీతిగా మద్రాసు మనయాంధ్రరాష్ట్రమునకు ముఖ్యనగరము కావలెనని చెక్కు చ్యాసము లనేకములు గలవు. మొదటినుండియు నాంధ్రులవలననే మద్రాసునగర మభివృద్ధిలోనికి వచ్చిన దనియును

దెల్పబడుచున్నది. అనేకులుచరిత్రములను బరిశీలించియునిపుణముగను యుక్తియుక్తముగను వ్యాసములను లిఖించియున్నారు. చాలసంతోషము. కాని ఆంధ్రదేశమునకై, యాంధ్రభూమికై, యాంధ్రరాష్ట్రమునకై, భగీరథప్రయత్నములు చేయుచున్న యాంధ్రులందఱు నాంధ్రభాషసంస్కారమునకై దెచ్చుచున్నారు. ఆంధ్రభాషను నీరసస్థితికిఁ దెచ్చుచున్నప్పుడాంధ్రభూమి యేయనంతాధారమునఁ గాలునుకొనియుండునా, యనిమాత్రము విచారముగా నున్నది.

కన్నడనుడి.

ఇది, బెంగళూరులో నిరువదిమూడు వత్సరములక్రిందట సాహిత్యం బడిన కర్ణాటసాహిత్యపరిషత్తువారిచే, నూతనముగా వెలువరింపబడుచున్నవారపత్రిక. మొదటిసంపుటము, మొదటిసంచిక మాకందినది కర్ణాటక భాషలోనాంధ్ర భాషలోకంటె ననేకవారమాసపత్రికలు, కన్నడభాషాపోషకములు గలవు. తగినంతభాషాభిమానుల యాదరణము వానికిగలదు. కన్నడసాహిత్యపరిషత్తువా రిప్పుడేవారపత్రిలోఁ గూడఁ గేవల భాషావిషయములనే ప్రకటించుచున్నారు ఈపత్రికకు శ్రీ ల. న. కృష్ణరాయుడుగారు సంపాదకులుగానున్నారు. ఈకర్ణాటసాహిత్య పరిషత్తుఖమున వెలువడు కన్నడనుడి దేశమున కంతకును జేదోడువాదోడుగా నుండుఁగాత ! మహారాజాదరణమునందిన యీభాషకు నీ పత్రికలకుఁ గొఱతయేమి!

మదవిదళనము.

ఇది యొక్క చిన్నపుస్తకము. చెన్నపురములో, ముత్యాలపేట హైస్కూలు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు విద్వాన్ తా. అర్జునగిరిగారు రచించినది. (క్రొనుసైజు) ౬౩ పుటలుగలది. తేమే ద్రమహాకవి యొక్క దర్పదళనమును గ్రంథమును జదివి, యారీతిని దెలుగులోపచనరూపమున నొక్క కావ్యమును రచింపవలయు నని యత్సాహపడి ప్రారంభించినది. ఇందు మదవిదళనవిషయములే పెక్కులు గలవు. మదము, అనగా గర్వ

ము—కూడనిది దానివలన ననేకానర్థము లున్నవని చూపుటయే కవి కడంక, కావున, గర్వలక్షణము—కులమదము, దానినిర్వాసనము, ఇట్లే ధనమదము, దానిదళనము, విద్యామదము, దానివిదళనము, రూపమదము, దానివిచారణము, యశావసమదము, తస్త్వదధ్వంసనము, అధికారమదము, తద్ధరణము, ఆచారమదము, తన్నిరాసము నని చిన్నిచిన్ని యుదాహరణములలో వివరించియున్నారు. భాషజటిలము నిర్దుష్టము నై రాజ్యమున్నది.

ఇవిద్వాంసులు, “ఆంధ్రవాఙ్మయలక్షణదర్పణమును” వ్రాయుచున్నారు. అటవములోని కంబరామాయణము నాంధ్రీకరించుచున్నారు.

ఈ మదవిదళనము వెల యెనిమిదణాలు.

సాంఖ్యదర్శము.

శ్రీశ్రీరాముజమిందారు లగు శ్రీరాజా కందుకూరి బాలసూర్య ప్రసాదబహుదరుగారు చిరకాలమునుండి వ్రాయసమకట్టియాంధ్రవిజ్ఞానమును విజ్ఞానసర్వస్వమున కనుబంధము. సంఖ్యాధర్మామప్రకాశికయనునది తొలియొక్కటి శ్రీకనుభర్తి వేంకటరామశ్రీవిద్యానందనాథవీరచిత్రముకలదు. దానికంటె నిది విలక్షణమైనది. దానికి దీనికిని భేదమేమననించు విషయవివరణముగలదు. అందుఁగేవలనపదములు మాత్రమే చెప్పఁబడినవి. ఉదాహరణము:—పన్నిద్యతాశ్వాదులు-వీరిలోఁ దొమ్మిదవయాశ్వాదు “తిరుమంగైయాశ్వాదు (పరకాలయతి) వీరికి-కవిధ్వంసకులనియుఁ బేరుగలదు. కవిలోకదీపాకరులనియు, చతుష్టవి శిఖామణులనియు, మట్పుబంధకపులనియు, కవివైరియనియు బిరుదనామములు కలవు. తిరుణావత్తిరుగరు అనుగ్రామమున కలియుగమున నాల్గువందల పత్సగములనాఁడు నీలుఁ డనుశూద్రునకుఁ జనించి ధనుర్విద్యనేర్చి చోళభూపతి కడ కొల్వండి (అయోనిజయగు) కుముదవల్లిం గోరి దొంగిలించిన ధనముతో నామో బడసినవారు వృశ్చికమాస (కార్తికేసల) కృత్తిక వీరితిరువత్తము. విష్ణుదేవుని కాజ్ఞాంశసంభూతులు.”

శ్రీరస్తు.

లక్షణసారసంగ్రహము.

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీవిలసన్దాతమభా

ర్యానృజినప్రళమహేతురాఘవపదరా

జీవధ్యానశ్రుతివ

ద్యావర్తి వెల్లలూని హనుమన్మూర్తి.

౧

వ. అవధరింపుము.

—శ రేఫఽకారనిర్ణయము శ—

గీ. కృతుల రేఫఽకారసంతతులగతులు

లలితదశరూపనాటకలక్షణములుఁ

జిత్రకవితలకొన్నివిశేషములును

నాటుప్రత్యయములుఁ దేర్చు నార్యు లెన్న.

౨

క. తా నేమి చెప్పినాఁ డి

తొ నని రఁట యెవ్వఁ డెఱుఁగు ననకుఁడు సుకవుల్

నానేర్చురీతి మీకృపఁ

బూనుక రేఫలు ఽకారములు నేర్పఱతున్.

3

గీ. వృథివి జీవుఁ డీశుఁ డను నభేదవాది

వలెనె వాదించి కుకవి దుర్వాదిసభలఁ

దాను రేఫకు తాకు భేదమె యను నది

కృతులుచేకట్టుసుకవిసమ్మతము గాదు.

౪

క. ఇడఁ దగు రేఫకు రేఫయె

యడరఁగఁ బ్రాసము ఽకార మైన ఽకారం

బిడఁ దగును గాని రెండును

బడిఁగలయఁగఁ జెప్పరాదు పావని వింటే.

౫

క. తలకట్టు గాక యెత్వమె

యలవహః జజనలను మూట నది మొదలగుచోఁ

దెలుగుల మొదళ్ల నెయిలివి

యలహల్లులు గావు స్వరము లగు వ్రాయంగన్.

౬

ఉదాహరణము:—

గీ. చెలువ చేకటావ్వు జేన యనంగను

సేసకొ వ్వునంగఁ జెలు మూట

నెఱుక యర వనంగ నీరెండువర్ణంబు

లచ్చు లగును హల్లు లాది గావు.

౭

గీ. ఆంధ్రసంస్కృతపదములయందు మొదలి

వైన ఉఱ్ఱాలు ఓకార మనెడులిపులు

స్వరము లగుఁగాని హల్లు లై చొరపు గనుక

వాకు నుత్తోత్సముల నవి వ్రాయరాదు.

౮

ఉదాహరణము:—

గీ. ఉల్ల మువిద యుడటు నూరును నోపిక

యనెడువలుకు లెల్లఁ దెనుఁగు తాను

ఉదధి యున్నతంబు నూర్వశి యోంకార

మమరు ననంగ సౌ స్కృతము నఁ జెల్లు.

౯

సీ. సంస్కృతార్ణములఁ దత్సమమగు తెలుఁగుల

యందుఁ గ్రియాపదాంతాక్షరములఁ

బలుకుచో రేఫలు గలుగు నింతియె కాని

గలుగదు బండికార మరయ

అద్వయి ఇద్వయి ఎద్వయి ఒకౌలు

కగచజతదపబాక్షరము లెన్న

న మర వ స ల లిన్ని యమర నిర్వదిరెడు

నీనిపై తారేఫవితకు లొదవు

వాని నగ్గులచేఁ జేర్చు వరుసతోడఁ
గడమయిరువదితోఁ మ్మిదకర్తములతుడఁ
గదిసి రేఫలు గలిగినఁ గలిగెఁ గాని

మఱి ఆకారంబు లే దెందు మూరుతసుత. ౧౦

వ. ఇందు సంస్కృతపదంబులఁ దత్పయమగుతెఱఁగుపదంబులఁ రేఫలు
గలవు ఆకారంబు లేకుండుట సుప్రసిద్ధం బగుఁ గ్రియాపదాంతాత్మ
రంబులపై రేఫవర్ణంబు లెట్టి వనిన. ౧౧

ఉదాహరణము:—

క. వ్రాసిరి వచ్చిరి యొప్పిరి

సేసిరి యన నాదిగాఁగఁ జెన్నగుక్రియలన్

డాసినతెనుఁగులఁ గలయవి

భాసురముగ రేఫ లయ్యెఁ బవనతనూజా. ౧౨

గీ. రేఫక్రిదట ద్విత్వ మా రేఫ లేకు

ఘనఆకారంబె ద్విత్వఆకార మగుచు

అట్టునను నల్పు నొకయిట్టి మట్టినీడ

నట్టగుట్టాబు గలవానికుట్ట వినుము. ౧౩

వ. ఇంక, అకారాదులపై వచ్చినరేఫఆకారంబులకు వర్గక్రమంబున వివ
రించెద. ౧౪

సీ అరిగొనె నరదాన నరిగెను నరవాయి

గొన కిరు దరగంటఁ గనియె నరయ

నరిసి చల్లారఁ గన్నార నారెడు నన

నారంగ ధర్మంబు నారఁగూరి

నారఁగాఁగినపాలు నారెకు లారాట

మారటం బారనియగ్గి యారె

నారము నట్లు పొంగారె నారంగ న

ద్యయిమిఁద రేఫ లిర్వదియు రెండు

ఇరవు నిరువురు నిరువది యిరుగెలకులు
 నిరుము నిరువార నొలఁబోయి రస నీరె
 నీరికలుపుట నీరేడు నీరెలుఁ గనఁ
 బకునొకొండ్రేఫ లిద్వయివయిని హనుము.

౧౫

సీ. లఱవఱ యఱకట యఱిముఱి యఱువది

యఱువుడు నఱుచు సక్రఱ యనంగ
 నఱపొఱ డఱపులు నఱచెయి పొల్పఱి
 యఱచునె కఱయఱు లఱుము లనంగ
 నఱలేక యఱుగును నఱుకమ్మ టఱకాలు
 నఱగొఱ లేక సిగఱి యనంగ
 గుఱురూకఱ యఱుగుఁడ గుఱుసంబు బి
 ట్టఱ యడలాఱ నోరాతె నాఱు

రసము లాఱనితేజ మాతాపు లాఱ

డి యన ముక్కదిరాలు నద్వయిని నీటికి
 యిఱులు నిఱుకట విఱుసు క్రికిఱియ నిఱిసె
 నన నికారంబుపై తాలు నా ఱగుఁ గజ.

౧౬

సీ. ఉరవట యరవణిం చురిమెడి యరులంద్రో.

యట డెంద మురియాడ నురియు ననంగ
 నురుళింప నూరక యుండుట నూరార్పు
 టూరటపుచ్చుట యూరనుండి
 యన నుద్వయంబుపై నొనరు రేఫలు వదు
 నొం డివి కృతులలో దండిమెఱయు
 నుఱవుగ రిపులపై నుఱుకుడు బలిముఱి
 యుఱుముచు నుఱుకఱి నుఱుకచేతు

లూఱడిల నూఱు ననంగను నూఱుగడన

నూతె నన నుద్వయంబుపై నుక్కటిలు
 బండితా లివి వదియయ్యెఁ బరంగఁ దెలుఁగుఁ
 గృతులఁ గవు లిఁకఁ బాలుపొందఁ గీశనాథ.

౧౭

సీ. ఎరగలి కరువడి యెరగాఁగ నోయంగ

నెఱకె యేరికెయన నెరవిడు మన

నేమీఁదిరేఫ లివేడగు నొండాదు

లొరు లోరసిలఁగ మిన్నొరయ నొరిమె

నోరల కోరిచి తోరి యనఁగ రేఫ

లెన్నిది యోమీఁద నసఁగె నింకి

నెఱకలు నెఱచియు నెఱుకలు నెఱుకయు

నెఱసఁజ యెఱుపును నెఱుఁగ లెఱుపు

యెఱుఁగుటనఁ దొమ్మి దేమీఁద నెనయు తాలు

యెఱువ దొఱపుల నొఱగాలు నొఱిగె ననిన

నొఱపుగలకత్తి యొఱలోన నొఱలు టనఁగ

సప్తసంఖ్య తా లోమీఁద జరగుఁ గభవ.

౧౮

సీ. కారుక్రోమ్మెగులు తొల్లరిఁ గర మొప్పంగఁ

గురియఁ గఱసెన మొక్కరుఁడు చేసి

కోరప్పనఁబు చేకూర నిడుకరణి

కూర కారాకులు కూరుటయును

గరకరఁ గలంగఁ గరఁగి కరువుఁబోసి

కోఁకి కూఁమి కోరఁజేసెఁ

గరవాలు కరువలి కారింప కూరుకు

కూరుతు కా రాటకా రనంగఁ

గూరనాటికమ్మ కోరప్రాణ మనఁ గారి

యంబును గరి నోరునది కరకరి

కారులు కెర లనఁ గకారాదిరేఫలు

ముప్పదియును రెండు మాఖ్యచరిత.

౧౯

సీ. కఱఁగట కొఱమాని కొఱతవడి కఱువ

కఱవునఁ గొఱగాదు కొఱవి యనఁగఁ

గఱటిఁ దెల్పగరాదు కాటియ కఱకఁత

కొఱలి కొఱలువచ్చెఁ గెఱయ ననఁగఁ

గజకులు కుఱుకొని కాఱుతె కొఱవంబు

కొఱగల్గు కుఱుమాపు కఱకుట యన

గలకకారాదిపెద్దకారసంఖ్య

యెనయ ముప్పదినా ల్గయ్యె నిజమౌతి.

౨౦

సీ. గురువులుపారగ గరుదాత్మ మేన్ గొర

గరువతనము గణగిరి గురువుగ

గురుసులు గురుగు తెగిరికది గిరిగిర

గురుసు సింగారము గరగ గరిత

గారాము మ్రగిరి గరిసెడి బుగారు

గురుగులు గరువము గోర మనగ

నిరువదియొక రేఫ లివి గకారముదూడ

గిఱపుట గొఱియల గిఱిచి పగఱ

గుఱుతు గిఱుట గఱి గఱి గొఱక గొఱిజ

గిఱుక గఱుగులు గఱగుట గఱుగు గఱిసె

గఱులు డగఱి గిఱుమెట్లు గఱుక గిఱిగొ

న నన తా లిరువది గోపరిని యనిలజ.

౨౧

సీ. చేరువ తెచ్చిరి చెచ్చెర చేరిరి

చెరువు టచ్చెరువును జొరక యనగఁ

జొరవ యచ్చర లనఁ జూరె యచ్చరియము

చిఁమేన వచ్చిరి చెరిపిరి యనఁ

జరుగనిచెరఁగులచీరలు నిచ్చిరి

యనరేఫ లివి వడునెనిమి దయ్యెఁ

జిచ్చటపిడుగును జిచ్చటకును జొఱ

చిఱుకొట్టు చిఱమి ముచ్చిఱుతనఁ బు

చూఱవిడుచుట క్రచ్చట చూఱుట యనఁ

గఱులు చఱచుట చిఱుపులి గటచఱులు

చెఱలుటయు నేల చఱచుట చెఱనిడుటయుఁ

జెఱినగము చుఱుపుచ్చుట చెఱిగొనుటయు.

౨౨

గీ. చెఱకువిల్లు చెఱపు నేయుట చెఱుచుట

చెఱుపు చిఱునగపురు జిఱుత యనఁగఁ

జుఱుకు ముట్టెననఁగ ట్తోటి నిర్వసియైకు

చకర మైనతాలు శంభరతనయ.

౨౩

వ. జకారానకు రేఫలులేవు.

౨౪

గీ. జఱభి జెఱిపోతు జఱజఱ జాతె ననఁగ

జఱిగొనియె జుఱుపుచ్చుట జిఱిజిఱి యన

జొఱజొఱ యనంగ

౧

తొమ్మిదివి జకారంబుపై దొడ్డతాలు.

౨౧

సీ తఱిచాడె తరమిడి తరువఁగాఁ దరచుట

తిరుగుట తిరియుట తిరము తెరుపు

తెరలుట తరలఁగ తరఁగ తరతరము

నేర్తురు తొరమ్ము నెత్తు రనఁగఁ

దెక తేర వత్తురు తేరా సుగంధంబు

తొరుగుట తరమించి తొరలిక యనఁ

దూరుపునాటను దేరంగ నేర్తురు

తీరనికిన్దఁ బల్ తెరఁగుపనులు

తెరలగాఁ గాఁచునెయ్యి కస్తుకి సమము

తేరుపైఁ జిత్తువుబొమ్మ తారు గనిరి

తెరయఁ దొరితొరి వాండ్రుదెంతు రనఁగఁ

దవర రేఫ లీక్షణమరుద్భాధులు¹ వారి.

౨౬

సీ. తెఱలుట వాతెఱల్ తెఱదిరి యేడెఱ

తెఱగుగలుట యును చెఱపు లనఁగ

అక్షణసారస్సంగ్రహము.

దఱుగుట తక్కువ తఱుగుట వెల్లియుఁ

దఱుగుట ఛేదనార్థంబు నయ్యె

దఱియగు సత్తఱి దఱచగు తఱిగొని

తొఱగువడుటయును దొఱగలింపఁ

దఱు యును దొఱగమి దొఱగులుపోవును

దొఱగిన తె వియు దొఱగె ననఁగఁ

దఱగు తుఱుమును దిఱియును దాఱుటనఁగఁ

దూఱు తఱయును దఱలనఁ దేఱుగు రనఁ

దేఱికనుఁగొనఁ దఱులనఁ దేఱు యనఁ

దఱియు బొఱునునఁ దీఱగఁ దఱికి ననఁగ.

౨౬

గీ. తిఱుగఁజేయును తొఱులను దఱగ దీర్చు

కన్ను తెఱచుట మఱి తెఱగన్న నంగఁ

దఱిమి యని సేసె దెఱగొప్ప దఱిగొలు కనఁ

దవరములతాలు దృక్పముద్రము¹ లనిలజ.

౨౮

సీ. దురదర జూదరి దొరలెల్ల గురుగుగ

దొరకోలు దరహాట దొరయఁ డచుట

దురపిల్లు పెరుగుట దొరకొల్పు దొరకొంట

దూరులు దరిద్రొక్తి దొరసి రనఁగ

దరికొనె ననఁ బంచదశ రేఫ లవి యయ్యె

ముందఱ కాలంబు ముంద తెదురు

సం దొఱలించెద అదఱ మిదఱ

మెందఱు వదఱుట కొంద అనఁగ

నెద్దితా యనంగఁ బెద్దటికం బన

నందఱు నెన్నంగ నింద అనఁగ

బండితాలసంఖ్య వసుమూట నగు నెన్న

దవరమునను గల్గి తరుచరాధ్య.

౨౯

ఈన్యాయము వేదాంతకల్పతరుమరిమళము ౫౬ పుటలోనున్నది.

౧౮౧. ఉభయతః పాశా రజ్జః.

రెండువైపుల బంధించు త్రాడు. అనగా నుద్ద్యేగమునుగలిగించుస్థితి.

౧౮౨. ఏకదేశవికృత మనన్యవత్.

ఒకభాగముందుఁ గలిగిచవికారము వస్తువు సంతను మార్పు నేరదు. ౧-౧-౫ అష్టాధ్యాయా సూత్రముతో సంబంధించిన పదియవ వార్తికమునకు భాష్యములోఁ బతంజలి యిట్లువ్రాయుచున్నాఁడు. కుక్కుఁ జెవులు గాని తోఁక గాని కోసివేసినచో నది గుట్టుముగాఁ గాని గాడిద గాఁ గాని మూఱు.

౧౮౩. ఏకసమ్బన్ధివర్జనేఽచ్యసమ్బన్ధిస్త్వరణమ్.

ఒకవస్తువును జూచినచో దానితో సంబంధించివి జ్ఞప్తికివచ్చును. తర్కభాషాన్యాయాభ్యాస మైశన్యాయప్రదీపము ౪౪ వ పుటలో “ధూమదర్శనమువలన దానితో సంబంధించిన యగ్ని స్మృతికి వచ్చును అని కలదు.” “ఏకసమ్బన్ధిజ్ఞాన మమరసమ్బన్ధిస్థానకమ్”.

౧౮౪. కపింజలన్యాయము.

కపింజల మనగా కౌంజపిట్ట. వాజసనేయసూహిత్యో ౨౪-౨౦ “వసంతాయ కపింజాలా నాలభేత్” — ఇచ్చట నెన్ని పిట్టలనాలభనము చేయవలయు నని యొకసంశయము కలుగును. ఈవిషయ మై జైమిని యెనిమిది సూత్రములను వ్రాసి చర్చించెను.

౧౮౫. కమ్బులనిర్ణేదనన్యాయము.

గొంగళి నుతుకుట — గొంగళిని గాల్గమీఁదఁ గొట్టి యుతికినచోఁ దాని ముఱికి పోవుటయే కాక కాల్గముఱికిసూడఁ బోవును. ఒకపనిచేత రెండులాభములు కలుగుట. ఈన్యాయము శాబరభాష్యము ౨-౨-౨౫ సూత్రభాష్యములో నున్నది. “అపి చ దధి ఉభయ మసమర్థం కర్తుం ఫలం సాధయితుం హేమాదు చ నను కమ్బులనిర్ణేదనవ దేత ద్భవిష్యతి, నిర్ణేదనం హి ఉభయం కరోతి కమ్బులశుద్ధి పాదయో శ్చ నిర్తలకామ్”.

౧౮౬. కలంజన్యాయము.

కలంజ మనఁగా విషదిగ్ధబాణముచే జూపబడిన మృగము యొక్క మాంస మని కొందఱు అందురు. మఱికొందఱు “బుగు” అందురు. ఈ స్తుప్రమాదకద్రవ్యము. గంజాయి. దీనికి దామ్రసూటశబ్దము కర్తృయవదముగాఁ జెప్పబడియుండుటచే బాగచెట్టని యర్థము. ఇందులకు జైమిని పూర్వవిమామాంసలో ౬-౨-౧౯, ౨౦ సూత్రములలో నిట్టినిష్ఠధవదార్థములను సేవించుటవలనఁ గలుగుచేసుగులను జెప్ప నొకయధికరణ మున్నది.

౧౮౭. కాకాధికరణన్యాయము.

కాకి వాలిన యేదో యొకవస్తువు—ఈన్యాయము వలంజలి మహాభాష్యము ౧-౧-౨౬ వార్తికములు ౩-౪ లలో నున్నది.

దేవదత్తునియిల్లెడిమని యొకఁ డనుగును. దానికి, అదిగో-కాకి వ్రాలిన యిల్లెమని యొకఁడు చెప్పును. తర్వాత నాయుంటిమీఁదికాకి యెగిరిపోయినయెడల దేవదత్తునియిల్లు కావలసినవానికిఁ దెలియరాదు.

౧౮౮. కాచి న్నిషాదీ పుత్రం ప్రసూతే, క శ్చి న్నిషాద స్తు క సాయసాయా.

కొండది పిల్లవానిని గన్నది. దానిభర్త కషాయమును ద్రాగుచున్నాఁడు. ఇది యొకనికిరోగము, మందుత్రాగుట మఱియొకఁడు—అను సామెతవంటిది. ఈన్యాయము “మని ర్తనుతే మూఱో ముచ్చతే” అను న్యాయమువంటిది. మని కరబ్రహ్మమును ధ్యానించుచున్నాఁడు, మూఱుఁడు ముక్తినిొందుచున్నాఁడని దీనియర్థము. ఈన్యాయము వేదాంతతత్త్వవివేకములో ౩౭వ పుటలో నున్నది. “ఏతే నేద మహస్తా ముని ర్తనుతే మూఱో ముచ్చతే, ఇత్యేత చ్ఛాస్త్రఫలం ప్రయోక్త రీతిన్యాయవిరుద్ధం తథాచాభాణకః—కాచి న్నిషాదీ తనయా ప్రసూతే కశ్చి న్నిషాద స్తు కసాయసాయాతి మునికర్తృక శ్రవణాది విధిఫలస్య సాక్షాత్తారస్య మూఱేన నభ్యుపగమాత్. తత్ఫల స్యా వ్యవధ్యాని వృత్తే మునిప్రత్యజ్మాత్ర గతతయా మూఱనిష్ఠత్వాభావాత్ దృష్ట ఫలానాం యథాదర్శన ముపపత్తేః.

౧౮౯. కూటకార్హణన్యాయము.

కూటకార్హణము = కృత్రిమమైననాణెము. ఇది కుమారిలభట్టుని తంత్రవార్తము ౧-౩-౩ లో నున్నది. “శ్రుతిస్మృతులకు విరోధము సుభవిందినపుడు శ్రుతి బలవత్తరము గావున స్మృతిని విడువవలయును. ఒక మనుష్యుడు కృత్రిమమైననాణెమును విడిచినట్లు “యోహికూటకార్హణం కందితాల మజ్జో లోకమధ్యే వ్యవహరతి స తేన వివేకజ్ఞానజనితప్రకృతినా పి తయైవ వ్యవహరవ్యమ్.

౧౯౦. కేవలైర్వచనై ర్నిర్ధనాధమర్ణిక ఇవ సాధూన్ భ్రామియన్.

దరిదుఁ డైనముఁగికుఁ డప్పిచ్చినవారిని మాయమాటలచేఁ భ్రమింపఁ జేయును.

ఇది యాత్యంతప్రవివేకము ౨౦ వ పుటలో నున్నది. “అవస్తుత్వా దితిచే న్న త్వేత దపి కుతః సిద్ధం సర్వసామర్థ్యవిరహా దితిచే త్సోనియ మితస్తతః కేవలై ర్వచనై ర్నిర్ధనాధమర్ణిక ఇవ సాధూన్ కరస్పరాశ్రయదోష మపి స కశ్యతి.”

౧౯౧. క్రియా హి వికల్ప్యతే న వస్తు.

క్రియ మార్పును జెందును గాని వస్తువు మార్పు నొందదు. ఈన్యాయము శంకరబ్రహ్మసూత్రభాష్యము—౧-౧-౨ లో నున్నది. “కర్తు మకర్తు మన్యథా వా కర్తు శక్యం లౌకికం వైదికం చ కర్తృయథాశ్చేవ గచ్ఛతి వద్భ్యా మన్యథా వా న వా గచ్ఛతి న తు వ స్త్వైవం నైమ మస్తి నాస్తీతి వా వికల్ప్యతే.

౧౯౨. శోష్ఠ్యః క్వ చ నీరాజనా.

బంటుయెక్కడ నీరాజన మెక్కడ. శరత్కాలములో రాజులు యధ్యాయాత్రకుఁ బోవునపుడు తమపైన న్యమం దుండు గజములకు శశ్వములకు నాయుధములకు మంగళహారతు లీయవలయునని శాస్త్రము— లొట్టియల కీమూ చార మెచ్చటను జెప్పబడి యుండలేదు. “వాజినీరాజనా విధిః” అని రఘుచంశకావ్యములో ౮-౨౫ శ్లోకమును జూడుడు. అనర్హునికీఁబెద్దగౌరవము జరుగుటవిషయములో నీన్యాయము ప్రవర్తించును.

౧౧౩. గర్భశతదండనన్యాయము.

గర్భగోత్రజులకు సూత్రరూపాయలు దండము విధించుట—“ప్రత్యేకం వాక్యకరిసమాప్తి, సముదాయే వాక్యకరిసమాప్తి” అని వ్యాకరణ కరిభాషలు. ఈరెండును మహాభాష్యముందుఁ దలచుగఁ గలిపి ప్రయోగింపఁబడును. “దేవదత్తయజ్ఞదత్తవిష్ణుమిత్రా భోజ్యన్తామ్” అని మొదటికరిభాషకు, “గర్భా శ్శతం దణ్డ్యన్తామ్” అని రెండవకరిభాషకు మహాభాష్య కర్త యగువతంజలి యదాహరణముగా నిచ్చియున్నాఁడు. మొదటిదానిలో దేవదత్తయజ్ఞదత్తవిష్ణుమిత్ర లనువారికిఁ బ్రత్యేకముగా భోజనము పెట్టవలయును-ఇది ప్రత్యేకవాక్యకరిసమాప్తి. రెండవదానిలో గర్భవంశస్థు లందఱుఁగలసి సముదాయముపైని దండ విచ్ఛుకొనవలయును. ఇది సముదాయవాక్యకరిసమాప్తి.

౧౧౪. గర్భస్థమృతసర్పన్యాయము.

గోతిలోఁ జచ్చివడియున్న సాము—ఇది విజ్ఞానభిక్షువు రచించిన బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము ౧-౧-౨ సూత్రవ్యాఖ్యానము ౩౬ వ పుటలో నున్నది. “ప్రా క్స్పృష్టేః ప్రళయా మూర్ధ్వం నాసీ త్తించి ద్విజోత్తమ”-(సరసింహపురాణము) “నాసీ ఓతి విరతవ్యాపారతయా కారణరూపేణ గర్భస్థమృతసర్పవ ద్వితీన మాసీ ది త్యర్థః” అగ్రంథకర్తయే యాగ్రంథ ముదే మఱియొకచోట నిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు. “ఏవం సర్వత్ర తాం చ ప్రకృతిం గుణత్రయరూపిణీ నిత్యా మపి నిర్వాప్యపారతయా గర్భస్థమృతసర్పవ త్తరణకారణవివిక్తే చిన్తాత్రే నిలాపయన్తి”.

౧౧౫. గార్హ కత్యన్యాయము.

ఇంద్రుని బరామర్శించు నొకమంత్రమును గార్హ కత్యాగ్ని కన్వయింపఁజేయుట-పూర్వమీమాంసలో ౩-౨. ౩-౪ సూత్రములు “నివేశన స్సంగమనో వసూనాం” ఇ త్యైంద్ర్యా గార్హ కత్య ముపతిష్ఠతే” అను మంత్రమును గుఱించి చర్చించుచున్నది.

౧౧౬. గోదోహనన్యాయము.

గోదోహనము=పాలు పిదుకుపాత్ర—పశువృద్ధిని గోరు యజ

మానుడు యజ్ఞములోఁ బాలపిడతతో నీర్లు తేవలయు నని శాస్త్రము న్నది. ఈన్యాయము శంకరభాష్యము 3-3-౪౨ సూత్రవ్యాఖ్యానము లో నున్నది.

౧౫౭. హి శ్వరవ్యాహృతయః కదాచి త్పుష్ణన్తి లోకే వివరీత మరమ్. (కుమారసంభవము)

లోకమండఁ బ్రభువులమాటలు వివరీతార్థమును దెలియఁజేయవు.

౧౫౮. వత్సక్షీరన్యాయము.

ఎట్లు దూడయొక్కయభివృద్ధికొఱ కచేతన మైనను క్షీరము ప్రవర్తించునో యట్లుగానే యచేతనమైనను బ్రకృతి పురుషునిముక్తికొఱకుఁ బ్రవర్తించును-“వత్సవివృద్ధినిమిత్రం క్షీరస్య యథా ప్రవృత్తి రజ్ఞస్యపురుషః మోక్షనిమిత్రం తథా ప్రవృత్తిః ప్రధానస్య” అని సాంఖ్యకారిక.

౧౫౯. నిర్విమర్శా హి భీరవః.

పిఱికివాండ్లు ముందు వెనుకల నాలోచించరు. ఇంద్రులకుఁ గథా సరిత్యాగరములో లావణకలంబకముం దొకకథ కలదు. “పూర్వకాలమందు గంగాతీరమునఁ గామండిక యనునొకపట్టణ ముండెను. ఆపట్టణమందున్న బైరాగులమఠములో మానవ్రతి యగు నొకసన్న్యాసి నివసించుచుండెను. అతఁడొకనాఁడు భిక్షార్థముకొఁమఱియింటికిఁబోయి యచట రూపవతి యగువణిక్పూత్రికను జూచి కామాతురుడై “ఆహా! యేమికష్టము సంభవించినది” అని పెద్దకేక వేసి మఠమునకుఁ బోయెను. అంత నాకోమఱి యామఠమునకుఁ బరుగిడి “అయ్యా స్వామీ! చిరకాలము నుండి మానవ్రతమును ధరించినమీరు మాయఁటిలో నేఁ డావ్రతమును విడిచిపెట్టి పెద్దకేక వేయుటకుఁ గరణమే” మని యడిగెను. అందుల కా దుష్టసన్న్యాసి “కోమఱీ-నీకొమార్త వినాశసూచకము లయిన యనేక దుష్టసాముద్రికలక్షణములను గలిగియున్నది, కావున, నీకన్యకను నీయింటిలోనుంచుకొన్నయెడలఁ గొలదికాలములో నీవు నీకటుంబజనము నీయైశ్వర్యము నశించిపోవును. కాబట్టి నామాట విని యీరాత్రి యొక పెద్దమందసమును దెప్పించి దానిలో నీకన్యక నుంచి మందసముపై నొక

పెద్దదీపమునుండి గంగానదీప్రవాహమందు విడిచిపెట్టుము. అని యువ జేశించెను. పిటికివాఁ డగునాకోమటి సన్నాసి చెప్పిఁజ్ఞు చేసెను.

౧౬౦. పాత్రాపాత్రవిచార స్తు ధేనువన్నగయో రివ.

మనుష్యుడు దానముచేయునపుడు యోగ్యతాయోగ్యతలను బ్రశీలించవలయును. అవులకు గడ్డివేసినఁ దిని పా లిచ్చును. పాములు పాలు త్రాగి విషమునుమియును.

౧౬౧. గ్రావి రే ఫేవ.

రాతిపైఁ జెక్కిన రేఖవలె—అనఁగా శాశ్వతముగా నుండునది.

“తస్మాం వజ్రకుమారాయ సంప్రద త్తాన్యథా తు మే

మరణం శరణం తాత గ్రావిరే ఫేవ గీ రియమ్.

౧౬౨. చందనన్యాయము.

చందనబిందువు శరీరమం దొకచోట నుంచినచో దానిచలున శరీరమం దంతటను వ్యాపించి చల్లగా నున్న ప్లాత్తయు దేహమం దొకచోట ననఁగా హృదయస్థానమం దుండి జ్ఞానప్రకాశముచే శరీరమంతమ వ్యాపించును. బాదరాయణసూత్రములు, ౨-౩; ౨౩-౨౪ సూత్రములకు శంకరాచార్యులు వ్రాసినభాష్యమును జూడుఁడు.

౧౬౩. న హ్యేక మేవ సవిశేషం నిర్విశేషం చ భవతి.

ఈన్యాయ మద్వైతకాస్త్రుధమం దున్నది. “సత్యకామ సృత్య సంకల్పః అఘాల మనఃసాన్ద్యమ్” అని యుభయవిధ మైన శ్రుతులు-బ్రహ్మము సవిశేష మనియు నిర్విశేష మనియుఁ జెప్పించుటచే బ్రహ్మ యుభయలింగ మని చెప్పవచ్చును. అనిన బ్రహ్మయుభయలింగముకాదు. ఏలయన నొక్కవస్తువునకు రెండురూపములు సంభవింపవు.

౧౬౪. అచిన్త్యాః ఖిలు యే భావా న తాన్ తచ్ఛేణ సాధయేత్.

జగజ్జన్మాదికము, జగదుపాదానగమిత్రకారణములు, జగత్పేరిమాణము, ధర్మాధర్మములు, మొదలగునవి చింతించుట కశక్యములు. వానిని దర్శముచేత సాధించుటకు శక్యముకాదు. తర్హస్తముచే నాతర్హము ఖండింపఁ బడును.

౧౬౧. న హి కల్యాణకృత్యై దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి.

భగవదీత—౬-౪౦. శుభకర మైన పనిని జేయువాడు దుర్గతిని బొందడు. “అతికల్యాణహాపత్వాన్నిత్యం కల్యాణసౌశ్రయాత్ స్వర్గ్యాణాం వరదత్వా చ్చ బ్రహ్మ తస్యజ్ఞం కరమ్ | మజ్జభానాం చ మాజ్జభ్యం వవిత్రం వజ్జభం కరమ్” ఇత్యాది వచనములచే బరబ్రహ్మ మంగళస్వరూపుడని చెప్పుబడుచున్నాడు. కావున నిచ్చట “కల్యాణకృత్” అనగా బ్రహ్మవేత్త యని యర్థము బ్రహ్మవేత్త కెన్నడు నమంగళములు రావు “న వాసుదేవభక్తానా మశుభం విద్యతే క్వచిత్” అని సహస్రనామస్తోత్రము.

౧౬౬. న హి సార్వభౌమానంద ముచుభవ న్రాగ్రామాధిపతిసుఖం తుచ్ఛ మపేక్షతే.

సార్వభౌమునియానందము ననుభవించుచున్నరాజు గ్రామాధిపతియగు జేయుచున్నయొకనితుచ్ఛపుఖము నపేక్షింపడు.

౧౬౭. న హి స్వల్పే దోషోఽమితగుణాభిభావకః.

చిన్నదోషము గుణసమూహమును దిరస్థింపలేదు. “ఏకో హి దోషో గుణసన్నిహితే నిమజ్జ తీన్ద్రోః కిరణే ప్వి వాఙ్మః” కుమార.

౧౬౮. శామ్యే త్ప్రత్యక్షకారేణ నోపకారేణ దర్శనః.

దర్శనము కీమచేసినచో వానికి మరలఁ గీమచేసి వానిని శాంతి పు జేయవలయును గాని వాని కుపకారము చేయఁ గూడదు.

౧౬౯. పితౄ యది శర్మరయా శామ్యతి కోఽర్థః కటోలేన.

పంచదారచేతనే పైత్రము శాంతిచినయెడల చేదుపొట్లకాయ చేత నేమి ప్రయోజనము?

౧౭౦. ఉత్పితిహాపి హి చణకః శ్రకః కిం భ్రాష్ట్రకం భజ్జుమ్.

వేగినసెనగి జ పై కెగిరి తిరుగ నామూతుటిగో బడినయెడల వానిని బగులఁ గొట్టఁగలదా? ఏజరుఁ డపకారము చేయుట కసమర్థుడై లజ్జ లేక కోవగించునో వాడు వ్యర్థజన్తుడు.

౧౭౧. రాత్రే దీపశిఖాకాన్తిర్న భానా వుదితే సతి.

దీపకాంతి రాత్రివేళనే గాని సూర్యోదయము కాఁగాఁ బ్రకాశించదు. అట్లే గుణవత్తమునియెదుట నల్పగుణుడు ప్రకాశించడు.

౧౭౨. కర్తణి వ్యజ్యతే ప్రజ్ఞా స్వస్థే కో వా న వడ్డితః.

వని వచ్చినపు డాకనిని నిర్వహించినవాడే ప్రజ్ఞావంతుడు. ఈ రక యున్నపు డందఱుఁ బండితులే.

౧౭౩. మధు కశ్యపి దుర్బుద్ధే ప్ర సాతం నానువశ్యసి.

ఓరి వివేకహీనుడా, తేనెనే చూచుచున్నావు గాని ముం దున్నగోతిని జూడ కున్నావు. ఆనందబోధాచార్యులు తనన్యాయమాల లో నుదాహరించినాడు. దీనిపూర్వార్థము “స్వానుకాముక కామానాం వైతృష్యం కిం న గచ్ఛసి” అని. దేవీభాగవతముం దీక్లోకమే యింకొక రీతిగా నున్నది.

“మధు కశ్యపి మూఢాత్మా ప్ర సాతం నైవ వశ్యతి |

కరోతి నిద్రితం కర్త సరకా న్న చిభేతి చ” — అని.

౧౭౪. మధ్యే అవవాదాః పూర్వా నివధి న్నాపస్తే నోత్తరాన్.

ఇది పరిభాషేందు శేఖరములోని యొకపరిభాష. నమమనువచ్చిన యవవాదములు పూర్వవిధులనే కాని యుత్తరవిధులను బాధింపవు.

౧౭౫. మహర్ణవయుగచ్ఛిద్రక్పూర్తగ్రీ వార్పణన్యాయము.

ఈవిచిత్రమైన న్యాయము “బోధిచర్యావతార మను గ్రంథము నకు శాంతిదేవుఁడు వ్రాసినవ్యాఖ్యానమందు వక్రాణింపఁబడినది. మూల శ్లోకపూర్వార్థ మిట్లున్నది. “క్షణసమ్మ దియం సుమర్త భా ప్రతిలబ్ధా పురుషార్థసాధనీ” దీనివ్యాఖ్యాన మిది:—అప్రాక్షణవినిర్ముక్తస్య క్షణస్య సంపత్తిః సమగ్రతా ఇయం సుమర్త భా సుష్టు దుఃఖేన లభ్యతే ఇతి కథంచిత్రాప్రకృ మహర్ణవయుగచ్ఛిద్రక్పూర్తగ్రీ వార్పణోపమా”. సముద్రములో నలుదెసలకుఁ దరంగవేగముచే నల్లాడుచున్న యొక్కరంధ్రమే గలకాఁ డిలో నూటుసంపత్తరముల కొకపర్యాయము నీటిపైకిఁ దేలు నొకగుడ్డి తాఁబేలు మెడ దూర్చిన ట్లీలోకములో మనుష్యజన్మ లభించుట మిక్కిలి దురలభము.

౧౭౬. మహ తాపి ప్రయత్నేన తమిస్తాయాం వరామృతన్ |

కృష్ణశుకవివేకం హి న కశ్చి దధిగచ్ఛతి ||

చీకటిరాత్రియందు దెంతప్రయత్నించిన నెవ్వఁడును దెలుపు నలుపు

విభాగమును జేయఁజాలఁడు. దీనిని దంత్రవార్తిక మనుగ్రంథమునందు ౧-౩-౧ కుమారిలభట్టాచార్యులు వాడుక చేసెను. మనువు, నితరస్థు తిశాస్త్రకర్తలుఁ దమధర్మముల నెచ్చటనుండి సంగ్రహించి వ్రాసినాఁడో క నుఁగొనుట శక్యముకా దనుఁదమును దెలియఁజేయుట కిది యుదాహ రింపఁబడినది. ఈశ్లోకమునకు ముందుఁ గుమారిలభట్టాచార్యులు వ్రాయుచు న్నాఁడు. “న చ త ద్విజ్ఞాయతే కీర్షణా ద్వాక్యా దిదం మన్వాదిభిః ప్రతిపన్నం, కిం విధిపరాత్ ఇత అగవాదయాపా దితి”.

౧౭౭. మహతి దర్పణే మహ స్త్వభిః, త దేవ కసినికాయా మః.

పెద్దయద్దమందుఁ బెద్దదిగాఁ గన్పడుముఖము కంటిపాపము దల్లు ముగాఁ గాన్నియను ఈన్యాయము తాత్పర్యటీక యనుగ్రంథము ౧౩౭ పుటయందున్నది. ఎట్లనఁగా “ఏక మపి వ్యంజకభేదాత్ ఉత్తర్జవ గ్నికర్జవ ద్దృష్టమ్ | యథా మహతి దర్పణే మహ స్త్వభిః త దేవ కసిని కాయా మణ్యేతి”.

౧౭౮. మహిషీస్నేహప్రతిబద్ధభిక్షువృష్టాశ్రమః.

తొల్లి గృహస్థాశ్రమములో నున్న సమయముందుఁ దాను జూది మోహించిన యొక వేశ్యయు దాసక్తి కలవాఁడై తురీయాశ్రమస్వీకార ముఁ జేసినతర్వాతఁ గూడఁ దదభిలాషచేఁ జెడిచ యొకసన్న్యాసిని యీ న్న్యాయముచెప్పుచున్నది. ఇది పంచదశిలో ౮-౮౧ శ్లోకములోఁగలదు.

“అతీతే నాపి మహిషీస్నేహేన ప్రతిబద్ధతః

భిక్షు స్తత్త్వం న వే దేతి గాథాలోకే ప్రగీయతే.

౧౭౯. ముని ర్తనుతే మూర్ఖో ముచ్యతే.

ముని కరబ్రహ్మమును ధ్యానించుచు, మూర్ఖుఁడు ముక్తినిొందును. దీని కాంధ్ర భాషలో సరియైనలోకొక్తి “అన్నియుఁ దెలిసినవాని కమా వాస్యమరణము, ఏమయుఁ దెలియనివాని కేకాదశిమరణము.”

ఈన్యాయము వేనాతత్త్వ వార్తికములో నున్నయొక వాక్యము దుదాహరింపఁబడినది. “ఏతే నేవ మహాస్తా, ముని ర్తనుతే మూర్ఖో ముచ్యతే ఇ త్యేతచ్ఛాస్త్రఫలం ప్రయోక్తరీతిన్యాయవిరుద్ధం, తథా చ అభాణకః. “కాది న్నిషాదీ తనము ప్రసూతే కశ్చిన్నిషాద స్తు కషా

యసా" యాతి. మునికర్తృకశ్రవణాదివిధిఫలస్య సాక్షాత్కారస్య మూఘే అసభ్యుపగమాత్.

౧౮౦. "య శ్చోధయో స్సమో దోషః స తే నైక శ్చోద్యో భవతి."

ఒకదోషమే రెండుకత్తుములకు సంబంధించినపు డొకచో నొక కత్తుమే చోద్యము కాదు. ఈన్యాయము కలంజలి మహాభాష్యములో ౬-౧-౯ య శ్చోధయో ర్ద్దోషో న త మేక శ్చోద్యో భవతి. ౮-3-౧౮ లో శబరస్వామి కూడ నీన్యాయము నుదాహరించెను. అనిరుద్ధుఁడు సాంఖ్యసూత్రవృత్తి ౧-౬ లో నీశ్లోకమును వ్రాయుచున్నాఁడు:—

"య త్రోధయో స్సమో దోషః పరిహారో ఽి తాదృశః

నైకః కర్మచయోక్తస్యః తాదృగర్థవిచారణే."

౧౮౧. యస్య వాస్తి పుత్రో న తస్య పుత్రస్య క్రీడనకాని క్రియస్తే.

ఎవఁడీ గుమారుఁడు లేఁడో వానిపుత్రున కాలవస్తువులు చేయఁ బడవు. ౧౦-3-౧ జైమినిసూత్రములకు శబరస్వామి వ్రాసినభాష్యముండు "న చ అజ్గవిధి రసజ్జే న్యాత్" అనుచోట "న హ్యసజ్జే కర్తవీ అజస్య విశేషః విధిః న్యాతీ భవతి చ విశేషవిధిః । ఆశ్వబాలః ప్రస్తర ఇతి । న హ్యసతి ప్రస్తరే ప్రస్తరవిశేషః శిక్ష్యేత యథా యస్య వాస్తి పుత్రో న తస్య పుత్రస్య క్రీడనకాని క్రియస్తే" అని చెప్పఁబడినది.

౧౮౨. య స్వాక్షానం భ్రమ స్తస్య భ్రాంతా సమ్యక్చ వేత్తి సః.

జ్ఞానశూన్యుఁడు భ్రాంతికి లోబడి యున్నను జ్ఞానముకలవాఁడే యగుచున్నాఁడు. ఈన్యాయము సంక్షేపశారీరకవ్యాఖ్యానముండున్నది. "సచ మిథ్యాతత్త్వజ్ఞానయోః విషయవైషమ్యేరీ య స్వాక్షానం భ్రమస్తస్య భ్రాంతః సమ్యక్చ వేత్తి స ఇతి న్యాయాత్ అజ్ఞానభ్రాంతితత్త్వజ్ఞానానాం ఏకాశ్రయత్వనియమాత్ అజ్ఞానాశ్రయదిన్యాతాశ్రయత్వ మేవ భ్రాన్త్యాదేః న్యాత్".

౧౮౩. రథకారన్యాయము.

వర్షకాలముండు రథకారుఁ డగ్నోద్ధానముం జేయవలెను. ఇపు డీ రథకారశబ్దమున కర మేమి యని సంశయము. రథకారుఁ డనఁగా రథముఁ జేయువాఁడా లేక మాహిష్యకరణులకుఁ బుట్టినజాతివాఁ డనియో?

ఈప్రశ్నము ౬-౧-౪౪, ౧౦ లలో జైమినియన్యాయచూలలో నిట్లు వర్ణింపబడినది. దానిలో నీవిషయ మిట్లు సంగ్రహింపబడెను. “ఆధానే శ్రూయతే వర్షాసు రథకార ఆదధీ తేతి । తత్ర రథం కరో తీతి ప్యుత్పత్యై త్రైవర్ణికో రథకార ఇతి చేత్ నైవం సఃకీర్ణజాతివిశేషే రూఢత్వాత్ వైశ్యాయాం క్షత్రియా మత్పన్నో మాహిష్యః । శూద్రాయాం వైశ్య దత్పన్నా కరణీ । తస్యాం కరణ్యాం మాహిష్యా మత్పన్నో రథకారః । తథా చ యాజ్ఞవల్క్యః । మాహిష్యేణ కరణ్యాం తు రథకారః ప్రజాయతే ఇతి.”

౧౮౪. రాత్రిసత్రన్యాయము.

ఈన్యాయము జైమిని ౪-౩-౧౮, ౧౯ లలో విపులముగాఁ జెప్పింపబడెను. ఈరాత్రిసత్రమునకు విశేషఫలముఁ జెప్పలే దనియును నిది కేవల మరవాదవాక్య మనియు వేదాంతము చెప్పుచున్నారు. రాత్రి సత్ర మనఁగా రాత్రి చేయు యజ్ఞము. శంకరాచార్యులు బ్రహ్మసూత్రభాష్యములో ౩-౩-౩౮ యీన్యాయమును జెప్పలేదు. కల్పతరుకరిమఱకారుఁ డీన్యాయమును దసగ్రంథమందుఁ జెప్పెను.

౧౮౫. రాధావేధోపమాన్యాయము.

“పోలీసువాం” త్రొకమేదరితడికపై నొకచుక్కను బెట్టి దూరము నుండి తుపాకులతోఁ గొట్టుచురు. గొప్పనేర్పుతోఁ జేయఁబడు నొకదుర్లభ మైనపని. “రాధే” అనఁగా బ్రాశస్తభావలో “పుత్రభియా” అని పేరు. అనఁగాఁ జిన్నమానిసి. ఇది యుకమితిభావప్రకంచవివరణమం దిట్లు వ్రాయఁబడినది.

“సాచేయతీ భవే త్రస్య సామ గ్రియం సుమర్లభా

రాధావేధోపమానేన ధర్మప్రాప్తిః ప్రకీర్తితా

ఏనం సంసారవిస్తారం విలంఘ్య కథమ వ్యధః

మానుష్యం ప్రాశస్త్య దుష్ప్రాపం రాధావేధోపమం జనః.

౧౮౬. రోహణాచలలాభే రత్నసమ్పద స్సమ్పన్నాః.

రోహణాద్రి యనఁగా రత్నములు లభించుకొండ-అట్టికర్వితము మనకు లభించినపుడు రత్నసంపదలు లభించును. ఇది సర్వదర్శనసంగ్ర

హనులోఁ బ్రత్యభిజ్ఞానభాగమందుఁ జేర్చినఁబడినది. “కరమేశ్వరతా
లాభే హి సర్వాస్సమ్మద స్తన్నివ్యస్తమయ్యః సమ్మన్నా ఏవ రోహణా
చలలాభే రత్నిసమ్మద ఇవ.

౧౮౭. పటయక్షన్యాయము.

ప్రతిమట్టిచెట్టుపైని దయ్య ముందు నని లోకుల నమ్మకము. ఇది
ఐతిహ్యప్రమాణములోనిది.

ఐతిహ్య విహ వతు యక్షః ప్రతివస తీతి లోకప్రసిద్ధిః.

౧౮౮. విలూననాసిక స్వాదర్శదర్శనమ్.

ముక్తుకోయఁబడినవాని కద్దముఁ గనఁబర్చుట. అనఁగా—కోవ
ములేనివానికిఁ గోవమును బుట్టించుట యని యర్థము. ఈన్యాయము
ప్రబంధచింతామణిలో ౨౯౧ వ పుటలో నున్నది.

“ప్రాయ స్సమ్ప్రీతి కోపాయ సన్తార్థ స్సోపదేశనమ్

విలూననాసిక స్వేవ యద్వ దాదర్శదర్శనమ్.

౧౮౯. విషకుహ్మకయోముఖమ్.

పైని బాలును లోకల విషముఁ గలకడవ. పైకిఁ దియ్యనిమాట
లాక్షణ లోకలఁ గలటము గలవిత్ప్రసిక్తిఁ జెలుచు. “A wolf in
sheep's clothing” అని దీని కాంగ్లేయభాషలో న్నడయైన సామెత
కలదు. (గొట్టివేషము ను ధరించినతోడేలు) ఈన్యాయము ప్రబంధచిం
తామణిలో నిట్ల దాహరింపఁబడినది.

“కరోక్షే కార్యహస్తారం ప్రత్యక్షే ప్రియవాదిఃవ

నర్జయే త్రాదృశం విత్రం విషకుహ్మకయోముఖమ్ ”

౧౯౦. కుమారీజ్ఞాన్యాయము.

ఒకకన్యకచేతికి గజలుపెచ్చుగా నున్నయెడలఁ గలకలస్వని
పుట్టును. రెండేసి యున్నయెడలఁ బరస్పరసంఘర్షణము కలుగును. ఒక్కొ
కటి యున్నయెడల నిశ్శబ్దముగా నుండును. ఇట్లాకసన్న్యాసి కదిమంది
తోఁ గలిసి యున్నయెడల శ్రవణమననామలను విడిచి తక్కినవారితోఁ
గలపించుటయే సంభవించును. ఇద్ద యున్నయెడలఁ బరస్పరసంభాషణ

ము జరుగును. ఒక్కడ డన్నచో భగవన్నాచు స్వరణ మవిచ్ఛిష్ణముగా జరుగును. ఇంకల కీదిగువ్రాసి శ్లోకమును జూడఁడు—

“ఓహూనాం కః పరో నిత్యం ద్వాభ్యాం సంఘర్షణం తథా ఏకాకీ విచాష్యామి కుమారీకజ్జణం యథా”

౧౯౧. మార్దవే దోషాః.

లోకమలో నొకమనఁజుడు మృగత్వ మవలంబించి యూరక యన్నయెడల నడఁటు వానిని బాధించెదరు. “మృగు స్సవృత్త పరిభూయతే” అని న్యాయము. ఈయరమునే మాఘకవి శిశుపాలవధ్యో నీదిగువ వ్రాసిన శ్లోకమందు సంగ్రహించెను.

“తుల్యేఽపరాధే స్వర్భాచుర్భాచమంతం చిరేణ యత్ హిమాంశు మాశు గ్రసతే తస్మాద్విముః స్ఫుటం ఫలమ్”

౧౯౨. విషస్య విష మాషధమే.

విషమనకు విషమే యాషధము. సర్పదమ్మనికి విషమాత్ర ప్రయోగించిన విషముక్తుఁ డగు నని వైద్యశాస్త్రప్రసిద్ధి దమ్మని వందిచటకు దమ్మడే కావలయు నని యన్యాయదేశార్థము.

౧౯౩. ఘటానాం నిర్మాతు స్త్రిభువనవిధాతు శ్చ కలహాః.

సృష్టికర్త యగు బ్రహ్మకుఁ గుమ్మరివానికిఁ గలహము. నీవు (ఘటములను) సృజించెదవు. అనఁగా మనష్యులను సృజితువు. నేను (ఘటములను) సృజించెదను అప్పుని కథికునితోఁ గలహము.

౧౯౪. య త్తార్థం జాయతే యస్తాత్ తస్మిన్ తత్ ప్రతితివత్తి.

దేనివలన నేకార్యము పుట్టుచుండ నో యది దానియం దున్నదని న్యాయవైశేషికసిద్ధాంతము—ఎట్లంటెని-మృత్తులో ఘటము, స్వర్ణము దంగుళీమకము, తుత్తువులయందుఁ బటము నున్నవి.

మృత్తికాయాః ఘట స్తనౌ పట స్స్వర్ణజ్యోయమ్

ఇతి వైశేషికాః ప్రామాన్యేనైవ నైవ యాయికా అపి”

౧౯౫. అంధానందన్యాయము.

గ్రుడ్డివాడు కన్నులు కలవాఁ డగుట-ఎట్లనఁగా-“అహం బ్రహ్మస్మి” నేను బ్రహ్మ నై యన్నా సనువాక్యమువలనఁ బుట్టిపజ్ఞానముచే

యోగి యాత్మను జూచుచున్నాడు. అప్పుడు డంధుఁ డనంధుఁ డాయె నని చెప్పవచ్చును. దీనికి శ్రుతిప్రమాణము కలదు.

“తం వా ఏతం సేతుం తీర్త్వా అన్ధ స్స స్పృశన్తోభవతి.” ఇక్కడ సేతుశబ్దమునకుఁ బరబ్రహ్మ మర్థము.

౧౯౬. కుసులధాన్యన్యాయము.

పాణక ధాన్యమున కాధార మై యున్నట్లు కరబ్రహ్మము సకలజగత్తుల కాధార మై యున్నాడు. దీనికిఁ బ్రమాణము “విప్రభ్యాహ మిదం సర్వ మేకాంశేన స్థితో జగత్” అనుగీతావాక్యము.

౧౯౭. సర్వార్థమూహి దోషేణ ధూమే నాగ్ని రి వాపుతాః.

లోకములో నన్ని కార్యములు ధూమముచే నగ్నివలెనే దోషముచే గట్టబడి యుండును.

౧౯౮. గిరి ముత్పాట్య మూషికా ఉద్భవతా.

కొండను ద్రవ్వె యెలుకను బట్టుట. బహ్వయాససాధ్య మైనవని యందల్పఫలలాభమును దెలియఁ జేయుట కీన్యాయము. ఈయర్థమునే యిదిగువశ్లోకమును జెప్పుచున్నది. “ఖన న్నాఖుబిలం సింహః పాషాణశకలాకుఁమ్ | స్త్రాప్నోతి సఖభజ్ఞా వా ఫలం వా మూషికో భవేత్.”

౧౯౯. యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నా స్తస్య దేవతాః.

లోకమందుఁ బురుషుఁ డేయన్నముం దినునో వాఁడు పూజించు దేవతలకుఁ గూడ దానినే నివేదించును. ఇందల కుదాహరణముగాఁచొల్లి విశ్వామిత్రుఁడు చండాలగృహమునుండి మాంసమును దీసికొనివచ్చి యింద్రాదేవతోద్దేశముగా నగ్నిలో వేల్చి భుజించెద నని సంకల్పించి యట్లావర్ణగాఁ దదేవతాత్వప్రచే బ్రభూత మైనవర్షము కురిసెను. దేశమందు సస్యములు ఫలించెను.

౨౦౦. స్వస్థే చిత్తే బుద్ధయః సమ్భవన్తి.

మనస్సు స్వస్థముగా నుండఁగా బుద్ధి బాగుగాఁ బ్రకాశించును.

“చింతాక్రాంతం ధాతుబద్ధం శరీరం నష్టే చిత్తే ధాతవో యాన్తి నాశం తస్మాద్చిత్తం సర్వతో రక్షణీయం స్వస్థే చిత్తే బుద్ధయ స్సమ్భవన్తి.” ఈశరీరము వాతపితృశ్లేష్మాది ధాతువులతోఁ గూడినది. ఇది చింత

క్రాంతము కాఁగాఁ జిత్తమునశించును. చిత్తనాశమువలన ధాతువులు క్షీణించును. కావున సర్వప్రకారములచేతను జిత్తము రక్షించుకోఁబడఁ దగినది.

౨౦౧. లపోరశంఖన్యాయము.

లపోర మనఁగా, నొకజాతిశంఖము. ఈశబ్దము 'లవవ్యక్తాయాం వాచి' (స్పష్ట మైన కలు కని యర్థము.) అనుధాతువునకు "కిశోరాదయశ్చ" అనుసూత్రముచే 'ఓరక' ప్రత్యయము వచ్చును. అందుపై స్వార్థమందుఁ 'గ' ప్రత్యయము. ఇది శ్లోకబద్ధ మై యున్నది.

"శశ్చినికాఞ్చనందద్యాదహం శశ్చో లపోరకః,

దదామి బహువాక్యాని న దదామి కవర్తికామ్"

శంఖనియనఁగాఁ గట్టితిగ. దాని నన్ని ధనము సంపాదించవచ్చును. లపోరక మనుపేరుఁ గలశంఖము నైన నేను బహువాక్యముల నుచ్చరింతును గాని గవ్వయైనను నావలన లాభములేదు.

౨౦౨. న సాహస మనారుహ్య నరో భద్రాణి కశ్యతి.

లోకములో మనుష్యుఁడు సాహసము నవలంబించినఁ గాని క్షేమమును బొందఁడు.

౨౦౩. ఆప ద్యపి సతీవృత్తం కిం ముఞ్చన్తి కులస్త్రియః.

కులాంగన లావదయందుఁగూడఁ బాతివ్రత్యమును వీడరు.

౨౦౪. వంచభి ర్భిత్తైః కిం యజ్జగ తీహ న సాధ్యతే.

ఐదుగురు మనుష్యులైకమత్యము నొంది పాటుపడినచో నన్ని కార్యములు సాధింపఁబడును.

౨౦౫. కః ప్రాజ్ఞో వాఞ్ఘ్రి స్నేహం వేశ్యాసు సికతాసు చ.

ఏబుద్ధిమంతుఁడు వేశ్యలయందును విసుకయందును స్నేహమును బొందఁగోరును ? ఇసుకలోఁ దైలమును దీయుట యెంతయసాధ్యమో వేశ్యయొక్కస్నేహమును సంపాదించుట యంతమష్టరము. ఇచట స్నేహ శబ్దమునకుఁ దైలము, మైత్రి యని రెండరములు.

౨౦౬. అతర్హ్య కుట్టనీహుతరచనాతు విధే రపి.

కుట్టని యనఁగాఁ దారుపుకత్తె—“కుట్టనీ శంభభీ సమే” అని యమరము. ఆకుట్టనియొక్కమాయవన్నుగడలు ప్రహ్లాదేవునకుఁగూడ నూహించ నలవిగానివి.

౨౦౭. వృక్షవృత్తిన్యాయము.

ప్రయత్నము లేకుండ లభించిన వస్తువులవలన జీవించుట. ఎట నఁగా—వృక్షము మేఘాదకముచేతను జంద్రకిరణములచేతను జీవించును. కుమారసంభవములోఁ గాళిదాసు కూడ దీనినే యుదాహరించెను.

“అయాదితోఽస్థిత ముచ్చ కేవలం రసాత్తక స్యాక వతే శ్చ రశ్శయః

బభూవ తస్యాః కిల పారణావిధి ర్న వృక్షవృత్తివృత్తిరైకసాధనః.”

౨౦౮. న్యగ్రాధబీజన్యాయము.

సూక్ష్మవస్తు వైనను మందిపాత్రమునఁ బడి విస్తరించును. ఎటనఁగా—మట్టిపిత్తు మిక్కిలి చిన్న దైనను సుక్షేత్రమునఁ బడి మహావృక్షము గాఁ బెరుగును

౨౦౯. ఉద్దిప్తే భవనే చ కూకఖనం ప్ర త్యుక్యయః కీదృశః.

ఇట్లు కాలుచుండఁగా నూముఁ ద్రవ్యుటనుఁ బ్రయత్నముచేయుట.

అనఁగా—కార్యము నశించినతర్వాత దానిని బాగుచేయుటకుఁ బ్రయత్నించుట.

౨౧౦. హోతార మపి జహ్వనం స్పృష్టో దహతి పావః.

అగ్ని తనకు హవిరర్పణముచేయుమన్న హోతారుకూడ ముట్టుకొనిన యెడల దహించును. ఖలుఁడు లోకములోఁ దనకు మేలుచేయు వానికిఁ గూడఁ గీ డొనర్చును.

౨౧౧. చందనగుణన్యాయము.

చందనవృక్షము తనసమీపము దున్నవృక్షములకుఁ గూడఁ దనపరిమళమును లభింపజేయును. ఈన్యాయమును భర్తృహరి యిట్లు వివరించెను.

“కి. తేన మేరుగిరిణారజతాద్రిణా వా యత్రాశ్రితా శ్చ తరవ స్తరవ స్తవవ మన్యాచుపేమలయిమేవ నగాధిరాజాశాకోబనింబకుటజాఅపిచస్తనన్తి”

బంగారపుకొండ యైవమేరువులను, పెడికొండయైవ కైలాసముతోను, నేమిలాభము? వానినాశ్రయించియున్న చెట్లెక్కుటికి నేక రీతిగానే యుండును. మలయవర్షతమునే కర్వితశ్రేష్ఠ మని తలంచెదము. ఏలనఁ—దాడిచెట్టు, వేచెట్టు, అంకుశుచెట్టు మున్నగునవి కూడనా వర్షతమందుఁ జందనవృక్షము లగుచున్నవి.

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు—ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు పితృతరము
మహారాజావారు; పరిషద్ధ్యవజ్జీవాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజావారు.

ఉదారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరుల బహిందారువారు.

ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తుకార్యనిర్వాహకసభావర్గము.

కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఎ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కళాంచి రాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వేంకన్నపంతులుగారు ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

. దివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తినాయకుగారు, (కోశాధ్యక్షులు).

పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం. ఏ.

”

చిలకమ రి లక్ష్మీనరసింహముగారు

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యకాశ్రిగారు

శ్రీమాన్ గొడవర్తి జన్నాథస్వామిగారు ఎం. ఏ., ఎల్. టి

దర్భా వేంకటశివరామరాసుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.

అశక్తి వేంకట్రామయ్యగారు

కేసవరపు కామరాజుగారు

కోశా వేంకటసుబ్బారావునాయకుగారు

ఓలేటి వేంకటరామకాశ్రిగారు, శత్రువధాని

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు

పిళ్ళారిసెట్టి రంగబ్రహ్మారావునాయకుగారు.

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు.

—ప్రథమభాగము—

ఇది బహువిధముల నాంధ్రనిఘంటువు లన్నింటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. సంస్కృతపదములకుఁ, దెనుఁగుపదములకు వానిప్రయోగములకుఁ దడవికొననక్కఱలేదు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిఘంటువు నేకవిధముల సమస్తసహాయమును జేయును.

సాదాప్రతి రు 5 లు. ఆర్డుపేపరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథరామాయణము.

ప్రథమభాగము.

తంజావూరు రఘునాథభూపాలుఁడు రచించినదానిలోని కొంత భాగము ! ఈభూపాలునికే చేమకూర వేంకటరాజకవి విజయవిలాసము నంకితముచేసినది. ఈరాజకవి కవిత్వము మృదుమధురమైనది. కల్పన లతి మనోహరముల, పాఠకలోక మీతని ద్విపదనలచరిత్రమును, వాల్మీకి చరిత్రమును జదివితే యుండురు, కావున, మేము వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱ యుండదు.

వెల రు. 0-8-0

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యదర్శులు, కాకినాడ.

